

ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК
УКРАЇНИ

ДОБРОЧИННА ДІЯЛЬНІСТЬ ШКОЛЯРІВ

Методичні рекомендації

Київ-2015

УДК 37.013.42 (078)

ББК 74.6 я 72

Д 56

*Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах
Комісією з проблем виховання дітей та учнівської молоді Науково-ме-
тодичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України
(протокол № 1 від 03 березня 2015 р.; лист Інституту інноваційних
технологій і змісту освіти МОН України № 14.1/12-Г-94)*

*Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту проблем виховання НАПН України
(протокол № 11 від 04 грудня 2014 р.)*

Рецензенти:

Литовченко О.В. – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;

Романчишин В. Г. – кандидат культурології, доцент.

Авторський колектив:

Алексєєнко Т. Ф. (Передмова; р.1; р.2.1; р.2.2; р.2.3; р.2.4; р.2.5;
р.2.6; р. 5.1; р. 5.2; р. 6), Данілова А. П. (р. 4; р. 5.3; р. 5.4),
Конончук А.І. (р. 2.4; р. 2.6), Куниця Т. Ю. (р. 3; р. 5.5).

Д 56 Доброчинна діяльність школярів : методичні рекомендації /

Т. Ф. Алексєєнко, А. П. Данілова, А.І. Конончук, Т. Ю. Куниця / під.
заг. ред. Т.Ф.Алексєєнко. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2015
– 104 с. з іл.

ISBN 978-617-640-198-8

*У методичних рекомендаціях представлено матеріали для со-
ціальних педагогів і класних керівників, які можна використати в
організації патріотичної, доброчинної, проектної діяльності
школярів у позаурочний час. Розкрито методичні основи та на-
ведено приклади заходів, в тому числі учнівських доброчинних
соціальних проектів, спрямованих на підтримку кращих соціаль-
них ініціатив, згуртування шкільного колективу, формування в
учнів уміння працювати в команді, а також з метою відродження
доброчинних традицій українців, розвитку волонтерського руху в
загальноосвітньому навчальному закладі.*

© Т. Ф. Алексєєнко, А. П. Данілова,
А.І. Конончук, Т. Ю. Куниця, 2015
© Видавець ПП Лисенко М.М., 2015

ISBN 978-617-640-198-8

ЗМІСТ

Передмова	4
Розділ 1. Виховний потенціал шкільного середовища і добродіної групової діяльності школярів	6
Розділ 2. Організація волонтерського руху в школі	20
2.1. Основні засади розвитку волонтерства	20
2.2. Як організувати волонтерську роботу в загальноосвітньому закладі?	23
2.3. Роль соціального педагога в організації добродіної діяльності школярів	26
2.4. Орієнтовний план роботи волонтерів загальноосвітнього закладу на рік	29
2.5. Поради волонтеру-початківцю	34
2.6. Інформаційні матеріали для проведення виховних годин з теми “Волонтерство”	36
Розділ 3. Тренінг для підлітків: “Розвиток групової взаємодії”	43
Розділ 4. Тренінгова програма “Школа соціальних проєктів”	52
Розділ 5. Учнівські добродінні соціальні проєкти	77
5.1. Аплікаційна форма проєкту	77
5.2. Проєкт “Якщо не ти, то хто?”	78
5.3. Проєкт “Засвіти Різдвяну зірку”	81
5.4. Проєкт “Твори добро”	83
5.5. Проєкт “Ми – разом!”	84
Розділ 6. Добродінна діяльність дітей та учнівської молоді України як вияв патріотизму	89
Літературні джерела	101

ПЕРЕДМОВА

*Зроби добро, Людино, і забудь,
Воно тобі сторицею віддасться,
Бо це єдина й непохитна суть
По-справжньому людського щастя*

Шановні соціальні педагоги, класні керівники! Пропонуємо Вам методичні рекомендації для організації виховної роботи у школі та у позаурочний час, спрямованої на виховання таких соціально-значущих якостей підростаючої особистості, як альтруїзм, відповідальність, милосердя, гідність, ініціативність. Сподіваємось, вони допоможуть Вам також організувати змістовне дозвілля школярів, спрямовуючи його на доброчинність, тим самим здійснювати профілактику жорстокості, девіантної поведінки й інших негативних явищ у дитячому та молодіжному середовищі, формувати гуманну свідомість, позитивну та конструктивну міжособистісну і внутрішньогрупову взаємодію школярів в системі “Я” + “Інший” засобами доброчинної групової діяльності.

Дані рекомендації розроблено у комплекті з науково-методичним посібником “Виховання особистості у груповій доброчинній діяльності”, де обґрунтовано соціально-педагогічний підхід у вихованні особистості, виховний потенціал групової і доброчинної діяльності, соціально-педагогічні умови виховання соціально-значущих якостей у школярів молодшого шкільного, підліткового віку та старшокласників, критерії оцінювання їхньої вихованості, а також обґрунтовано доброчинні соціальні проекти школярів як інноваційну соціально-педагогічну технологію. Тому у професійній діяльності ці книги доцільно використовувати як такі, що розкривають проблему у взаємозв’язку теорії і практики, а тому є взаємодоповнюючими.

Представлені у методичних рекомендаціях матеріали, зокрема, розробку тренінгу для підлітків та програму тренінгу “Школа соціальних проектів”, а також алгоритм розробки соціальних

проектів можна використовувати під час підготовки та проведення виховних годин, позаурочної діяльності школярів, наприклад, у розробленні та реалізації учнівських доброчинних соціальних проектів. Запропоновані варіанти таких проектів за різною тематикою є орієнтовними і можуть бути творчо доопрацьовані.

Запропонована добірка світлин і конкретних фактів покликана слугувати прикладом того, що доброчинна діяльність дітей та учнівської молоді може бути спрямованою на патріотичне виховання, відображати його різноплановість, духовність українського народу, рівень вмотивованості доброчинних справ, окрилених любов'ю до України.

Рекомендуємо Вам залучати школярів до доброчинної діяльності за місцем їх проживання та навчання, і в такий спосіб сприяти не тільки особистісному та громадянському становленню підростаючої особистості, а й розв'язанню соціально-педагогічних проблем громади, налагодженню партнерської взаємодії школи, родини, інших соціальних інститутів в інтересах дітей.

Лабораторія соціальної педагогіки Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України запрошує Вас до співпраці, презентування Ваших професійних здобутків, виховних заходів і соціальних проектів школярів. Сподіваємось, обмін досвідом допоможе встановити відкритий діалог науки і практики, збагатити та оновити зміст соціально-педагогічної роботи у навчально-виховних закладах, підвищить ефективність соціального виховання.

РОЗДІЛ 1.

Виховний потенціал шкільного середовища і добродійної групової діяльності школярів

Виховне середовище є компонентом виховної системи школи, в якому існує педагогічно сформований спосіб життя, спрямований на його наповнення яскравими, емоційно насиченими справами, привабливими як для цілісного шкільного колективу, так і для тих особистостей, які його створюють – конкретних учнів і педагогів. Особливу роль у його творенні відіграють такі науково-педагогічні підходи, які прийнято визначати як подійний (гуртування колективу навколо важливих та яскравих подій) та герменевтичний (пошук шляхів порозуміння, вироблення особистісних смислів, духовного зростання. Він пов'язаний із феноменом толерантності й терпимості у міжособистісних взаєминах і оцінних ставленнях щодо інших). Завдяки опорі виховного процесу на такі підходи продукується сприятливий психолого-педагогічний мікроклімат шкільного середовища, а шкільне життя набуває яскравості й може бути по-справжньому емоційно комфортним.

Вплив виховного середовища школи на особистість школяра відбувається у двох площинах:

1) *загалом у школі*. Внутрішній порядок школи опосередковано впливає на свідомість і підсвідомість вихованця, на формування навичок і звичок у поведінці та на розвиток її мотивації. У шкільному середовищі, яке є найбільшим осередком ровесників, відпрацьовуються навички соціальної взаємодії, забезпечується розвиток комунікативних здібностей. Також розвивається самопізнання через оцінки значущих інших та порівняння себе з іншими, рівними за віком, але різними за особистими якостями й особливостями, що сприяє формуванню у школярів адекватності;

2) *у конкретному класі*. Взаємовідносини у класі виявляються як різні види стосунків особистості й малих груп, у різних статусах школярів у колективі ровесників, мірі залученості до життя

класу, згуртованості. Середовище ровесників стає для школяра найважливішою сферою формування і регуляції соціальної поведінки. У ньому забезпечується поглиблення соціальних контактів, їх постійність, розширення та збагачення інтересів, образу світу у соціальному досвіді дітей, а також певною мірою здійснюється компенсація того, що з різних причин не може дати сім'я як первинний осередок соціалізації особистості.

Шкільне середовище для школярів є тим соціальним простором, що впливає на особистість через групу, завдяки якій вона входить до соціуму і стає його частиною. А шкільний колектив для кожного з учнів виконує роль і виховного колективу.

У середовищі ровесників виникають рівні умови для реалізації творчого і фізичного потенціалу членів групи, ситуації співпереживання, співчуття, співтворчості, що сприяє їхньому емоційному розвитку. Також створюються умови для розуміння учнями моралі як суспільного явища. Реальні ситуації вибору та їх колективне обговорення, можливість критичного висловлювання на адресу інших і самому стати об'єктом критики, співрадість за успіхи однокласників і друзів, доручення, включеність у колективні справи формують у школяра почуття відповідальності за колектив, уміння жити спільними інтересами, бачити перспективи самореалізації, власного розвитку і розвитку групи.

З педагогічної точки зору проблема самореалізації є надзвичайно актуальною для дітей підліткового віку. Вона тісно пов'язана з потребою самовизначення, яке розкривається як процес і результат усвідомленого вибору підлітком життєвої позиції в різних питаннях, цілей і засобів самореалізації у конкретних життєвих обставинах. Найважливішими ознаками соціального самовизначення особистості є її активність, здатність до самостійного вибору і відповідальності. Саме завдяки їм відбувається пізнання себе, довілля та процес соціального дозрівання особистості. Цей процес відображається у різних видах її продуктивної діяльності, зокрема тієї, що передбачена метою і завданнями соціального виховання, яке цілеспрямовано здійснюється у навчально-виховному закладі.

Підлітки, відповідно до закономірностей розвитку, потребують опори у просторі таких зовнішніх соціальних оцінок їхньої особистості, які б співпадали з їхньою самооцінкою. Якщо ж цю потребу вони не задовольняють у батьківській родині чи у шкільному середовищі, то шукають її задоволення у неформальних об'єднаннях, маргінальних групах, які мають різноманітну (в тому числі й асоціальну) орієнтацію, сповідують різні цінності. Спроби ж вилучити дитину із такого соціального оточення, здебільшого, не мають успіху або супроводжуються великими труднощами як для батьків, педагогів, інших зацікавлених осіб, так і для самих дітей. Адже в силу недостатньої життєвої компетентності та обмеженого соціального досвіду вони чинять цьому великий супротив, оскільки знову бояться втратити свою соціальну опору.

Отже, якщо суспільство, зокрема сім'я, школа не пропонують підліткові повноцінної заміни у контексті задоволення базових потреб особистості (насамперед: уваги, визнання, поваги, розуміння) – він віддає перевагу неформальній групі, досить часто з асоціальною орієнтацією, навіть якщо і не буде мати там особливого авторитету. Для нього вже сам факт належності до неї дозволяє задовольнити потребу у зовнішньому підтвердженні самооцінки за рахунок тих підлітків, які не є членами такої групи. У крайніх варіантах це задоволення досягається шляхом вияву агресії і жорстокості, які принижують і примушують до підкори інших підлітків, забезпечують йому “авторитет”, але вже з позиції сили. Це деструктивний шлях самореалізації.

Школа має великий виховний потенціал, щоб не допустити до такої деструкції. Одним із шляхів позитивної самореалізації школяра може бути його залучення до суспільно корисної праці, вмотивованої діяльності на користь інших, що неминуче сприятиме позитивній самозміні і його особистості.

Участь у добродійній діяльності дає школярам змогу реалізувати свої актуальні потреби щодо самовизначення і самореалізації саме у малій групі однодумців (референтній групі), відчуті не тільки комфорт узгодженої командної, колективної діяльності, а й

виявити власну ініціативу та активність, ствердитись у своїй компетентності, підвищити власну самооцінку і заслужити авторитет на моральній основі, набутти позитивного досвіду соціальної взаємодії. За А.С.Макаренка, саме в колективі, особливо “первинному” (а такою є мала група), є можливість чітко усвідомити і пережити, що таке норма, правило поведінки, як співвідноситься “моє” і “наше”, збагатити соціальний досвід.

Провідна роль у набутті соціального досвіду, як і в самовизначенні, також належить діяльності. Вона становить собою і спосіб, і умову, і форму вираження соціального досвіду. Соціальний досвід завжди є результатом взаємодії особистості з довкіллям, її навчання, виховання і самовиховання. Проте оволодіти соціальним досвідом не означає тільки засвоїти просту сукупність інформації, певних знань, навичок, умінь, зразків поведінки: необхідно опанувати тим способом діяльності й спілкування, результатом якого він виступає. Участь школярів у добродійних соціальних проєктах створює для цього унікальні можливості: спілкуватись з різними вразливими категоріями людей, на яких спрямовується така діяльність. Діти глибше пізнають реальне життя, навчаються розуміти потреби і проблеми інших, враховувати причини і наслідки різних явищ соціального життя, а також вчинків і поведінки. У подальшому їхньому житті це завжди буде слугувати правильним орієнтиром.

В умовах школи організація учнівського колективу здійснюється відповідно до завдань виховання дітей і молоді. У цьому сенсі шкільний колектив є явищем педагогічним, в якому учнівська громада виступає в ролі об’єкта виховного процесу, на якого спрямовується діяльність колективу педагогів. Така виховна діяльність передбачає вивчення та підвищення виховних можливостей учнівського колективу, розкриття здібностей, особливостей виховання у школярів кращих особистісних якостей, налагодження між ними конструктивної взаємодії, а також духовний, соціально-моральний розвиток дітей.

У такому виховному процесі особлива роль належить шкільному соціальному педагогу як посереднику між дітьми (школярами) і

суспільством у розв'язанні різних виникаючих у них соціально-педагогічних проблем. Він може бути основним організатором добродічної діяльності школярів, спрямованої на допомогу і підтримку різних соціально вразливих груп населення та тих, хто опинився у складних життєвих обставинах (наприклад, дітей-інвалідів і сімей з дітьми-інвалідами; дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; безпритульних дітей; однолітків, що перебувають на індивідуальних формах навчання у зв'язку зі станом здоров'я (ДЦП, післятравматичні стани, тяжкі захворювання); обдарованих дітей, які не мають достатніх умов для самореалізації; людей похилого віку; ветеранів війни і праці та ін.). Добродічність як вид діяльності, пов'язаний із наданням допомоги та підтримки тим, хто її потребує, виходячи із загальнолюдських принципів гуманності та взаємодопомоги здійснюється виключно безкорисливо. Вона завжди була невід'ємною частиною української культури та традицій. Залучення дітей та молоді до добродічної діяльності є одним із шляхів формування у них громадянської позиції та розв'язання гострих соціальних питань без участі держави.

Соціально-значущі якості особистості можуть формуватися у різних видах добродічної діяльності: творчій, продуктивній, міжособистісній, міжгруповій, а рівень їх сформованості перевіряється як у різних видах групової добродічної діяльності, так і у системах різних ставлень: до себе, до іншого, до соціального оточення, до Батьківщини, до якості виконання соціальних ролей, до суспільно корисної праці тощо. У найбільш загальному вираженні вони відображають рівень сформованості гуманістичної свідомості, ціннісні ставлення та соціально-ціннісний характер конкретної діяльності.

Основна соціально-педагогічна ідея організації добродічної діяльності школярів полягає в тому, щоб сформувати мотивацію і залучити до неї різні вікові групи дітей та учнівської молоді, виховувати у них чуйне ставлення до потреб і проблем інших людей, навчати компетентісному поведінню у різних життєвих ситуаціях і з різними суб'єктами соціальної взаємодії. Така діяльність може бути організована за місцем проживання та навчання дітей

і молоді (у територіальній громаді), виходити за межі адміністративної одиниці (території), здійснюватися у соціальному партнерстві (з іншими школами, державними установами чи соціальними інституціями, неурядовими організаціями), у групах ровесників і різновікових групах, у співпраці батьків і дітей. Досягнення такого рівня її організації і змістовного наповнення може бути критерієм високої оцінки.

Великий виховний потенціал містять учнівські соціальні проекти та добродійні акції – участь у них сприяє формуванню потреби у творенні добра, допомоги соціально незахищеним, наповнює дозвілля змістовною корисною діяльністю, відволікає від шкідливих звичок, полегшує подолання різних адикцій і залежностей (у тому числі щодо комп'ютерних ігор, Інтернету, наркотичних засобів тощо), формує соціальну компетентність і ціннісне ставлення до життя та здоров'я, до родини, до рідного міста чи села. Їхній виховний потенціал проявляється переважно з часом та у поліпшенні оцінних ставлень школярів і їхніх взаємин, а також у позитивній динаміці змін рис характеру і поведінки на краще.

Підготовка і реалізація добродійних соціальних проектів та добродійних акцій є такими інноваціями, що сприймаються органічною складовою виховної роботи у сучасній школі. Але слід чітко усвідомлювати, що виховна робота не є цільовим соціальним проектом. У зв'язку з цим актуалізуємо увагу на різниці між виховними заходами і соціальними проектами.

Соціальні проекти – це соціально-педагогічні технології, для яких характерні домінуюча ідея, структурна і тематична цілісність (а не “розпорошеність”, різноспрямованість, намагання одночасно охопити турботою різні цільові групи), ієрархія цілей, дотримання етапів досягнення мети, помірна кількість виконавців проекту, визначений термін реалізації, чіткий розподіл завдань і очевидна результативність, орієнтованість на відкритий соціум. Кожен проект – це нова педагогічна ідея, простір для творчості. Його розроблення та реалізація передбачає умовних і послідовних “5П”:

- 1) постановку (визначення) проблеми та мети проекту;
- 2) планування діяльності на її розв'язання (розроблення заходів);
- 3) пошук необхідної для цього інформації та ресурсів;
- 4) проектну діяльність (безпосередня реалізація спланованих заходів);
- 5) презентація проекту та його результатів громадськості.

Виховна робота є ширшим поняттям, може бути різноспрямованою, довільно-структурованою. Здійснюється, переважно, у навчально-виховному закладі й не завжди передбачає отримання швидкого результату. Потребує систематичності. Ефективність виховних методів і прийомів підвищується за умови їх використання без моралізаторства, краще – в ігрових формах чи змодельованих ситуаціях реального життя. Однією із форм організації виховної роботи у школі традиційно вважаються виховні години. Їхню продуктивність можна підвищити, використовуючи інтерактивні методи роботи і діалогову взаємодію, завдяки яким відбувається зацікавлене залучення до виховного процесу всіх його учасників. Саме на виховних годинах є можливість особливу увагу приділити правильному розумінню школярами “добродійних” понять та їхньої сутності, а саме: що таке *добро, доброта, добродій, доброчинність, гуманізм, людяність, милосердя, альтруїзм, соціальна відповідальність, ініціативність, волонтерство та ін..*

В організації доброчинної діяльності школярів слід акцентувати увагу на такому:

1. Неприпустимо примушувати учнів до доброчинної діяльності. Це має бути добровільна участь дітей, а, отже, недопустимими з цього приводу є накази по школі чи району, які до такого виду діяльності дітей зобов'язують.

2. Доброчинність не завжди потребує коштів – адже багато що можна зробити власними руками, посильною працею або на вербальному рівні (тобто, у безпосередньому спілкуванні).

3. Не варто залучати дітей до доброчинної діяльності без попередньої до цього підготовки: пояснення її суті, змісту, необхідності, можливостей дітей у такому процесі, ймовірних наслід-

ків для їхнього особистісного і соціального розвитку, для громади.

Таку підготовчу роботу доцільно проводити на виховних годинах, в індивідуальних та групових бесідах. З цією метою також можна використовувати перегляд фільмів про становище знедолених чи стан довкілля, які потребують поліпшення, а також, за можливості, організовувати екскурсії до дитячих притулків, дитячих будинків, будинків людей похилого віку та ін., які територіально наближені до школи, з подальшим обговоренням побаченого і пережитого. Важливо викликати у дітей емоційні переживання, розвивати у них соціальну рефлексію, усвідомлену мотивацію до дії, спрямованої на поліпшення ситуації.

4. У виборі об'єкту доброчинної діяльності, можливих конкретних справ, давати більше самостійності дітям, створювати їм умови для творчої самореалізації у кращих людських потенціях, а не нав'язувати свої ідеї.

5. Бажано завчасно розробити у школі календар доброчинних днів та орієнтовний план доброчинних справ, які розмістити на дошці інформації. Така інформаційна відкритість сприятиме не тільки широкому обговоренню проблеми доброчинності у шкільному середовищі, а й залученню до добрих справ все більшої кількості школярів.

6. Інформувати шкільну громаду про добрі справи школярів, тим самим стимулювати їх до доброчинності шляхом громадського схвалення та визнання. Бажано з цією метою мати в школі спеціальні стенди, на яких розміщувати відповідні фото акцій доброчинності та їх виконавців.

7. Педагоги зобов'язані створити учням безпечні умови для здійснення доброчинної діяльності: в жодному разі не допускати їх до виконання такої роботи, яка може завдати шкоди їхньому здоров'ю (наприклад, збирання сміття – там можуть бути шприці чи голки, викинуті наркоманами тощо); не залишати дітей без контролю; бути помірними в організації спілкування з різними вразливими категоріями населення і групами ризику, щоб не зашкодити їм і не травмувати дитячу психіку.

8. *Інформувати батьків* про плани щодо залучення їхньої дитини до різних видів діяльності;

9. *Залучати до процесу добротворення батьків* (за можливості і за їхнім бажанням). Надзвичайної цінності у такому волонтерському русі дітей набуває підтримка їхніх батьків. Важливо, щоб батьки і діти були одностайними, задіяними в єдиному процесі співпраці і співтворчості: це нівелює чи пом'якшує проблему міжпоколінних конфліктів, сприяє гармонізації взаємин у сім'ї та суспільстві.

На сьогодні учнівською молоддю вже зроблено дуже багато добрих справ. Вони можуть слугувати прикладом для всіх інших, хто ще не долучився до добродійної діяльності, зокрема, й для навчальних закладів, де ще залишається невисокою залученість дітей та молоді до конструктивної діяльності і змістовного дозвілля, де є проблеми конфліктів у шкільному середовищі, жорстокості і насилля серед дітей, а також зі шкідливими звичками школярів, соціальною апатією.

Профілактика негативних явищ та проявів у поведінці учнів обов'язково передбачає формування у них гуманістичної свідомості як фундаментальної основи добродійності. У цьому напрямі гуманістичне виховання має на меті формування такого світогляду, який забезпечує усвідомлення високого суспільного призначення людини, її спрямованість на інших людей та повагу їхньої гідності, ствердження словом і ділом вищих духовних цінностей, моральних норм поведінки та стосунків, серед яких особливе місце посідають Добро, Доброзичливість, Чуйність, Турбота і Милосердя. Особливе місце у такому процесі відводиться формуванню потреби у творенні добра, ціннісних гуманістичних орієнтирів, створенню реальних можливостей для набуття знань, умінь та практичного досвіду добродійної діяльності у шкільному віці.

Не тільки виховні, а й соціально значущі завдання сучасної школи полягають у тому, щоб:

- виховувати патріотів, активних громадян у розбудові успішного і демократичного українського суспільства;

- привернути увагу школярів до тих проблем, для розв'язання яких: а) вони вже можуть долучитися; б) достатньо не стільки матеріальних затрат, скільки душевних зусиль;
- допомогти побачити навколо себе тих, хто потребує допомоги;
- сприяти в усвідомленні власної відповідальності за стан довкілля і можливість власної участі у його поліпшенні.

У розв'язанні таких завдань доброчинність може використовуватись як засіб.

Соціальним педагогам, класним керівникам слід зважати на недостатність соціального і життєвого досвіду, обмежену поінформованість школярів щодо соціально-педагогічної ситуації або інших проблем у конкретному місті, районі чи селі, їхню неготовність визначати пріоритети у вирішенні проблем, а також об'єктивно оцінювати щодо цього власні можливості. Дітям потрібно допомагати в організації доброчинних заходів, проте робити це ненав'язливо і без моралізаторства. З цією метою необхідно, щоб виховний процес у школі був тісно пов'язаний з реальним життям, а діти отримували необхідну інформацію щодо актуальних проблем за місцем проживання і навчання шляхом долучення до спеціально організованої пошукової роботи та безпосереднього спілкування під час виховних годин чи загальних зборів з представниками органів державної влади, лікарів, відділу кримінальної міліції у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді, громадських організацій тощо. Завдяки такому підходу виникатиме можливість формування у дітей цілісної картини світу, громадянської самосвідомості, відповідальності за долю Батьківщини, їх прилучення до загальнолюдських цінностей і правил поведінки, адекватних цим цінностям, а також уникнення формалізму і розширення можливостей вияву продуктивної ініціативи та творчої самореалізації, з урахуванням не тільки власної потреби у благополуччі, а й інших.

Доброчинна діяльність школярів може бути різної тематичної спрямованості, зокрема на:

- екологічну діяльність;
- культурологічну діяльність – залучення школярів до вивчення історії і географії рідного краю, традицій, відродження народних ремесел; організація творчих експедицій з метою збирання (запису) пісень та обрядів регіональної народної творчості тощо;
- благодійну діяльність – проведення благодійних концертів і показ самодіяльних вистав для тих, хто перебуває в лікарнях, притулках для неповнолітніх, інтернатних закладах тощо;
- вшанування ветеранів війни і праці, жертв голодомору, догляд за могилами воїнів;
- допомогу дітям-сиротам і вихованцям притулків, людям похилого віку;
- підтримку людей похилого віку, з особливими потребами (інвалідів) та тих інтернатних закладів, в яких вони перебувають;
- психологічну підтримку тих неповнолітніх, що опинилися за ґратами;
- сприяння у соціальній адаптації осіб з особливими потребами;
- поповнення фондів дитячих, шкільних бібліотек сучасними українськими книжками;
- збір іграшок та книжок для дошкільних навчальних закладів, дитячих будинків і центрів соціально-психологічної реабілітації дітей;
- збір коштів на підтримку покинутих дітей, що перебувають у дитячих відділеннях лікарень, придбання діагностичної медичної апаратури;
- популяризацію ідей волонтерства тощо.

Отже, за різними напрямками і у різних видах доброчинної діяльності, зокрема і в соціальних проектах та доброчинних акціях, може бути зреалізовано багато оригінальних ідей, цікавих для школярів форм діяльності: продуктивної, пошукової, твор-

чої, волонтерської, рекламної, інформаційно-просвітницької, театральної, концертної та інших.

Як засвідчує наявний досвід добродійної діяльності школярів, вона вражає своєю різноплановістю і високими ідеями, зокрема патріотичного піднесення, громадянськості. Широкий є вибір цільових груп: вихованці з центрів соціально-психологічної реабілітації дітей; хворі у лікарнях; ровесники, що опинилися у складних життєвих ситуаціях; люди літнього віку; самотні; ветерани війни і праці; учасники військових подій та інші.

Вже набули поширення серед школярів такі форми і зміст учнівської добродійності:

- підготовка і проведення ярмарків з метою збирання коштів для придбання іграшок та книжок дітям з інтернатних закладів, закупівлі діагностичного медичного обладнання для місцевих лікарень, комп'ютерної техніки для осіб з обмеженими фізичними можливостями;
- пошиття одягу для немовлят і передавання його у Дім маляти;
- видання збірки віршів хворого ровесника;
- виступи з самодіяльними виставами і концертними програмами у лікарнях, притулках, територіальних центрах соціального обслуговування (надання соціальних послуг), перед учасниками бойових дій;
- написання листів підтримки, виготовлення оберегів, дитячих малюнків;
- допомога по господарству самотнім;
- догляд за похованнями учасників Великої Вітчизняної війни і жертв голодомору, загиблих під час антитерористичної операції на сході України;
- вшанування учасників бойових дій і героїв Небесної сотні;
- психологічна підтримка осіб з особливими потребами (інвалідів);
- поповнення фондів бібліотек;
- збір теплих речей, іграшок і канцтоварів;

- сприяння у соціальній адаптації дітей-сиріт.

Різні форми і зміст добродійної діяльності важко і не потрібно порівнювати за соціальною значущістю – всі вони безцінні для тих, хто потребує допомоги і підтримки.

Опитування школярів, які вже мають досвід добродійної діяльності засвідчує, що їм подобається бути активними учасниками добродійних соціальних проєктів, їхніми безпосередніми творцями і реалізаторами. Зокрема, придумувати цікаві ідеї, назви проєктів, планувати і здійснювати заходи, які б допомагали нужденним; фотографуватися з тими, на кого їхня добродійність спрямовується; фіксувати відгуки (тих, кому допомагали; у ЗМІ); готувати на теми проєктів власні творчі роботи – вірші, міні-твори, зразки виготовленої продукції тощо; оформляти за результатами проєктів альбоми на згадку та для історії школи.

Особливу увагу школярі приділяють пошуку тем і назв для своїх проєктів. Як приклад, можна навести окремі з тих, що вже були представлені на конкурс за Всеукраїнської програмою “Добро починається з тебе”, а саме: “Я дар від серця принесу”, “Людя на добро”, “Подаруй дитині радість”, “Людина починається з добра”, “Країна мрій”, “Серце в долонях” та багато інших подібних – звучить красиво, креативно, з глибинним смислом. Самі тільки назви проєктів вже не залишають місця для байдужості, певною мірою презентують їхній зміст саме як добродійної діяльності, зацікавлюють, спонукають до того, щоб ознайомитись з ними, долучитись до творення добра. Вони можуть слугувати прикладом та джерелом творчості для майбутніх добродійних проєктів, у тому числі і тих, що будуть розроблятися, шановні педагоги, у Ваших школах. Переконатись у такій зацікавленості можливо шляхом обговорення з учнями на виховних годинах як наведених назв проєктів, так і того, яким змістом наповнити їх хотіли б саме вони.

Нині можна стверджувати, що в активному добродійному русі вже визріває надзвичайно актуальна для сучасного українського суспільства громадянська позиція учнівської молоді. Дуже сподіваємось, що такий рух учнівської, молодіжної добродійної

ініціативи буде ширитись, по мірі чого все менше залишатиметься егоїстів, конформістів, байдужих, інертних до різних негативних явищ соціального життя і завдань розбудови успішного суспільства, і все більше буде конструктивних просоціальних ініціатив, конкретних і добрих справ, що наближатимуть нас до нього.

Цікаві ідеї та справи, в яких концентровано відображаються і соціально-ціннісні установки, і високий творчий потенціал, і практичний досвід здійснення доброчинної діяльності переконують, що в українському суспільстві початку XXI ст. і, зокрема, серед учнівської молоді, поширюється доброчинність, яка все більше набирає патріотичного звучання та ознак розвиненого волонтерського руху. Завдання педагогів – підтримати школярів у їхніх кращих просоціальних ініціативах.

РОЗДІЛ 2.

ОРГАНІЗАЦІЯ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В ШКОЛІ

2.1. Основні засади розвитку волонтерства

Волонтером може стати кожен, хто не байдужий до чужих проблем, розуміє соціальну значущість своєї діяльності та бажає брати участь у добрих справах, безкоштовно надавати допомогу тим, хто її потребує. Проте допомагати людям теж треба вміти – одного бажання іноді буває замало: потрібні певні навички, уміння та дотримання етики міжособистісної взаємодії.

Варто пам'ятати, що волонтерська діяльність спрямована здебільшого на допомогу вразливим категоріям населення: людям похилого віку, дітям-сиротам, ветеранам, інвалідам, біженцям, тим, хто потрапив у біду і немає необхідних умов та засобів для життя. Але це не єдиний напрям волонтерської діяльності. Вона може бути також культурологічною та екологічною. Всі види волонтерської діяльності потребують відповідної компетентності і заслуговують на особливе визнання. Згідно з Декларацією прав людини і Міжнародною Конвенцією про права дитини волонтери розглядають свою діяльність як інструмент соціального, культурного, економічного та екологічного розвитку суспільства і власне самих волонтерів. Завдяки соціально - педагогічній роботі волонтери набувають ціннісних життєвих орієнтирів, оволодівають мистецтвом життєдіяльності особистості шляхом самовизначення, самоорганізації, самоосвіти та самовиховання, самореалізації і самопізнання.

Мета волонтерської діяльності – об'єднання та мобілізація добровільних зусиль небайдужих членів суспільства задля позитивних змін у суспільстві, місті, селі, а також спільного розв'язання загальних завдань та актуальних проблем. Така соціально-ціннісна діяльність відбувається на загальновизнаних принципах.

Принципи волонтерської діяльності:

- Бажаєш щось змінити у суспільстві – прояви ініціативу
- Хочеш щось змінити – починай з себе
- Прагнеш бути корисним іншим – допомагай
- Головне не те, Що я віддаю, чи Що я отримую, а Ким я стаю, працюючи волонтером

Отже, у волонтерстві важливо бути ініціативним, відповідальним, працьовитим і не розраховувати на матеріальну винагороду за свою працю. Найважливіше – докладати зусиль для позитивних змін у суспільстві і власного розвитку, робити це добровільно, компетентно і толерантно стосовно інших членів суспільства. Адже волонтерство здійснюється заради збереження й утвердження соціальних цінностей, реалізації прав і обов’язків громадян, особистісного духовного й громадянського зростання шляхом усвідомлення потенціалу людських ресурсів і його відповідного спрямування. Волонтери своєю доброчинною діяльністю, по-перше, сприяють згуртуванню суспільства, його солідаризації наколо тих проблем, до розв’язання яких вони долучаються, і які є актуальними для суспільства; по-друге, доповнюють послуги, що надаються державою для вразливих груп населення з метою підвищення якості їхнього життя, а також долучаються до організації масових заходів, що потребують значних ресурсів (олімпіади, чемпіонати, фестивалі тощо), показують іншим приклад змістовного проведення вільного часу в різних видах соціально-ціннісної діяльності та приклад соціального служіння.

Певним організуючим фактором волонтерського руху в освітньому закладі буде відповідне Положення, яке необхідно естетично оформити і розмістити у загальнодоступному для всіх школярів і їхніх батьків місці для ознайомлення.

Загальні положення волонтерського руху, організованого в загальноосвітньому закладі

- Волонтерський рух є одним із напрямів діяльності шкільного учнівського самоврядування.
- Членами волонтерського руху можуть бути учні, що досягли 14 років, молодші школярі – тільки у співпраці та взаємодії з педагогами.
- Головна мета волонтерського руху в загальноосвітньому закладі – відродження кращих вітчизняних традицій доброчинності; виховання у школярів таких соціально-значущих якостей особистості, як альтруїзм, милосердя, відповідальність, ініціативність; формування соціально-активної, громадянської, соціально-моральної позиції особистості.
- Основні завдання волонтерського руху у школі:
 - гуртування шкільного колективу навколо добрих справ;
 - задоволення духовних інтересів та потреб школярів;
 - патріотичне виховання;
 - організація змістовного дозвілля;
 - профілактика девіантної поведінки і шкідливих звичок;
 - пропагування здорового способу життя;
 - підтримка просоціальних ініціатив дітей та учнівської молоді;
 - налагодження партнерства школи з органами державної влади та громадських організацій у реалізації просоціальних ініціатив.
- Принципи діяльності школярів-волонтерів:
 - участь школярів у волонтерському русі є добровільною;
 - волонтерська діяльність є неприбутковою, корисною для інших та суспільства в цілому;
 - волонтерська діяльність школярів повинна бути посильною;
 - гарантованість безпеки волонтерської діяльності школярів.
- Кодекс волонтера:

Волонтер повинен бути:

- безкорисливим;
- чуйним до проблем інших;
- милосердним;
- толерантним;
- відповідальним;
- ініціативним;
- вихованим.

2.2. Як організувати волонтерську роботу в загальноосвітньому закладі?

Волонтерська діяльність має приносити задоволення. А будь-який захід, здійснений у співдіяльності з іншими волонтерами, – виховувати дисциплінованість, толерантне ставлення, відповідальність (за себе, за інших членів групи, за тих, на кого ця діяльність спрямована; за різні дії і висловлювання). Значною мірою вона може компенсувати недостатність емоційно-чуттєвого розвитку підростаючої особистості, а також рухової активності у школярів, оскільки передбачає систематичну активність у рухах і діях.

Волонтерський рух в освітньому закладі необхідно пропагувати ще з початкової школи і впродовж всього навчального року. З цією метою в школі можна проводити певні акції, наприклад: “Територія добра”, “Місячник (тиждень) морального вчинку”, “Зроби крок назустріч!”, “Захиснику Вітчизни!”, “Врятуй покинуту тваринку”, “Безпека на дорозі”, “Листівка для тата”, “Ми – патріоти!”, та інші.

Волонтери також можуть бути активними агітаторами за здоровий спосіб життя, брати участь у профілактиці серед школярів тютюнопаління, вживання алкогольних напоїв, наркотичних засобів, ВІЛ/СНІДу, комп’ютерної та інтернет-залежності. З цією метою можна організувати, наприклад, самодіяльний театр чи агітбригаду та їхні театралізовані виступи, випускати тематичні стіннівки, оформляти фотостенди, організовувати рольові ігри, опитування, анкетування, влаштовувати конкурси учнівських тематичних малюнків (соціаль-

ної реклами), розробляти і розповсюджувати “Пам’ятки”, проводити тренінги за методом “рівний-рівному” тощо.

Волонтерську роботу в навчальному закладі найбільш доцільно організовувати шляхом створення кількох волонтерських загонів з числа учнів різних класів, об’єднаних за інтересами та на добровільній основі. Такі волонтерські загони можуть бути як різновіковими (з числа учнів класів основної і старшої школи), так і з ровесників (наприклад, кілька загонів в одному класі або з паралельних класів). Утворення кількох загонів сприятиме у реалізації природної потреби дітей у змаганні та здоровій конкуренції.

Волонтерські загони бажано формувати за конкретними напрямками діяльності, а саме:

- *пошуково-краєзнавчою* – поглиблене вивчення історії та природи рідного краю; догляд за похованнями видатних людей і героїв; створення літописів; створення та поповнення музеїв бойової слави; вшанування ветеранів і учасників бойових дій тощо;

- *культурологічною* – відродження і пропагування культурних цінностей народу, етносів, народних ремесел; поглиблене вивчення традицій рідного краю; мистецька діяльність тощо;

- *екологічною* – збереження та відновлення природи, турбота про благоустрій міст і сіл; пропагування екологічно-доцільної поведінки тощо;

- *соціальною* – підтримка і допомога тим, хто опинився у важкій життєвій ситуації, зокрема, дітям-сиротам і позбавленим батьківського піклування, тимчасово переміщеним із зони екологічних і техногенних катастроф, військових дій та окупованих територій, хворим, самотнім, особам з фізичними обмеженнями та іншим, а також участь у створенні середовища, сприятливого для гармонійного розвитку дітей тощо.

Про такі можливості соціальний педагог повинен інформувати учнів, але вони мають самі приймати рішення, за яким напрямом хотіли б бути волонтерами.

В організації волонтерського руху у загальноосвітньому закладі:

- *недопустиме примушування;*

- *уведення з цього приводу наказів по школі;*
- *потрібна згода батьків кожної дитини.*

Для більшої привабливості для школярів, які готові включитися до волонтерського руху, а також для того, щоб вони були відразу впізнаними серед інших, презентації їхньої діяльності у шкільному середовищі і поза ним бажано, щоб кожен загін придумав собі назву і девіз, який би відображав суть самої діяльності. За бажанням діти можуть придумати й інші атрибути, наприклад: емблему, нашивку, галстук тощо, які слугуватимуть їхньою візитівкою.

Програму волонтерства школярів необхідно розробляти такою, щоб вона була посильною, відповідною до їхніх вікових можливостей і не заважала навчанню, а, швидше, навпаки, ще й спонукала до самоосвіти шляхом пошуку потрібної інформації, необхідної для волонтерської діяльності на компетентній основі.

Певним орієнтиром у розробленні плану волонтерської діяльності також може слугувати наведений нижче календар дат. За бажанням він може бути доповнений.

- **15 травня** – Міжнародний День сім'ї
- **1 червня** – День захисту прав дитини (в Україні)
- **у другу неділю травня** – День матері (в Україні)
- **5 вересня** – Міжнародний День благодійності
- **у третю неділю вересня** – Всенародний День Батька
- **1 жовтня** – Міжнародний День людей похилого віку.
- **2 жовтня** – Міжнародний День соціального педагога
- **у першу неділю листопада** – День працівника соціальної сфери
- **20 листопада** – Всесвітній День дитини
- **3 грудня** – Міжнародний День інвалідів
- **5 грудня** – Міжнародний День Волонтера
- **у другу неділю грудня** – День благодійності в Україні (з 2007 року)

Бажано щорічно, напередодні Дня волонтера, проводити загальношкільну лінійку, на якій урочисто проводити прийом в лави волонтерів нових добровольців.

Протягом року волонтери можуть випускати стінівки, в яких розкриватимуть зміст своєї роботи, розміщувати оголошення про заплановані нові добродчинні акції і проекти, організовувати тематичні виставки-звіти за певним видом волонтерської діяльності, наприклад: шефство над дитячим садочком; шефство над територіальним центром соціального обслуговування (надання соціальних послуг); шефство над центром соціально-психологічної реабілітації дітей; шефство над самотніми; шефство над учасниками бойових дій; шефство над парковою зоною громади; шефство над бездомними тваринами тощо.

Для усвідомлення цінності своєї добродчинної діяльності, підкріплення мотивації для подальшої участі у волонтерському русі школярам необхідно забезпечити соціальну рефлексію, тобто, можливість побачити себе і результати своєї діяльності сторонніми очима, допомогти їм проаналізувати власні досягнення і труднощі, що сприятиме розвитку їхньої самосвідомості і особистісному зростанню. В жодному разі не можна однозначно критикувати чи негативно оцінювати зусилля дітей допомогти іншим. *Краще навчити робити їх це найліпшим чином – компетентно, не принижуючи інших, зберігаючи особистісну гідність*

2.3. Роль соціального педагога в організації добродчинної діяльності школярів

Найважливішою роллю соціального педагога у загальноосвітньому закладі визнається роль посередника між дитиною і суспільством (державними органами управління, неурядовими організаціями та місцевою громадою) у розв'язанні актуальних соціально-педагогічних проблем та організатора змістовного дозвілля школярів. Соціальний педагог може виступити посередником у залученні школярів, а також за бажанням і їхніх батьків (сімей) до волонтерського руху; виконувати роль координатора, консультанта у реалізації цілей діяльності груп учнів-волонтерів.

Ці ролі передбачають наповнення виховного середовища школи добродчинним змістом, а також цілеспрямоване залучення школярів

до різних видів соціально-ціннісної діяльності, формування ініціативних груп добродієної спрямованості.

Соціальний педагог, на основі об'єктивної оцінки стану того чи іншого явища, актуальних потреб у його позитивній зміні, можливостей школярів різного віку та аналізу ситуацій їхнього соціального розвитку, згуртовує шкільний колектив навколо добрих справ, створює умови для безпечної волонтерської діяльності. Добродієнна, волонтерська діяльність школярів має організовуватись на основі доцільності та враховувати їхні інтереси, бути посилюючою, не травмувати психіку дитини.

Соціальний педагог обов'язково інформує школярів про різні напрями та можливості волонтерської діяльності, може виступати ініціатором та організатором тих чи інших добродієнних справ, в тому числі добродієнних акцій та соціальних проєктів. Але учні самі повинні приймати рішення щодо участі у такій діяльності та за яким напрямом хотіли б бути волонтерами, в яких проєктах та акціях брати чи не брати участь.

Йому потрібно дослухатись до творчих продуктивних ідей школярів, сприяти вияву ними просоціальної ініціативи та самостійності. Не слід підміняти виявлену ініціативу і не нав'язувати свої ідеї – тільки співпраця: соціальний педагог зобов'язаний разом з дітьми розробляти план заходів та реалізовувати добродієнні акції чи проєкти (здійснювати їх супровід).

Соціальний педагог виступає посередником у пошуку партнерів щодо здійснення добродієнних акцій та добродієнних проєктів з числа представників органів державної влади, керівників підприємств та установ, громадських організацій, позашкільних закладів освіти, соціальних служб, друкованих видань, радіо та телебачення.

Головними виховними завданнями соціального педагога в організації добродієної діяльності школярів є такі:

- спонукати школярів до формування у них мотивації на добродієнну діяльність;
- навчити їх працювати у команді;

- формувати соціальну та життєву компетентність;
- здійснювати просвітницьку роботу щодо поводження з різними категоріями групи ризику та в різних установах, в яких вони перебувають.
- формувати позитивний імідж учнів-волонтерів.

Як вмотивувати дітей та учнівську молодь до добродчинної діяльності?

Шляхом:

- формування гуманістичної свідомості, толерантності, прийняття і поваги інакшості;
- формування емпатійності;
- розвитку у школярів соціальної рефлексії – осмислення цінності іншого, пошуку нового життєвого смислу, конструювання громадянської позиції і власного соціального досвіду;
- організації процесу пізнання дитиною себе у спілкуванні з іншими членами суспільства, зокрема тими, що перебувають у складних життєвих обставинах;
- сприяння в усвідомленні потреби, необхідності та значущості волонтерської діяльності;
- на прикладах інших;
- позитивного підкріплення, заохочення до добродчинних справ;
- формування у шкільному колективі позитивного ставлення до волонтерів.

Також соціальний педагог зобов'язаний упереджувати можливі ризики волонтерської діяльності школярів, зокрема, дбати про їхню безпеку. Дітям потрібно пояснювати особливості поведінки в різних установах і закладах, з людьми різного віку і соціального статусу, формувати у них навички безпечної поведінки у довір'ї. З цією метою можна проводити серед школярів спеціальні тренінги, на яких можуть відпрацьовуватись необхідні навички та вміння.

Активізувати волонтерську діяльність школярів бажано під час шкільних канікул – це наповнить їх змістовною зайнятістю.

2.4. Орієнтовний план роботи волонтерів загальноосвітнього закладу на рік

Напрямок волонтерської діяльності	Зміст заходу	Термін здійснення	Відповідальні
ПОШУКОВО-КРАЄЗНАВЧИЙ НАПРЯМ			
Пошуково-краєзнавчий	- збір матеріалів для шкільного музею про загиблих героїв-земляків, події і учасників Великої Вітчизняної війни; про події і учасників бойових дій на сході України.	протягом року	
	- збір матеріалів про історичне минуле міста (села); - створення літопису свого навчального закладу.	протягом року протягом року	
	- акції "Ланцюг пам'яті"; "Запали свічку"; "Україна пам'ятає! Світ визнає!"; - вшанування героїв «Небесної сотні»; - вшанування пам'яті жертв Чорнобильської катастрофи; - вшанування пам'яті жертв голодоморів; - вшанування учасників Великої Вітчизняної війни.	19.02 листопад (4-та субота) 26 квітня 9 травня	
	Похід «Історичними стежками рідного краю»	вересень, травень	
	Тематичні, оглядові екскурсії: у краєзнавчі музеї, музеї бойової слави, до пам'ятних історичних місць тощо.	протягом року	

Напрямок волонтерської діяльності	Зміст заходу	Термін здійснення	Відповідальні
Пошуково-краснзнавчий	Догляд за братською могилою (обеліском воїнам-афганцям, пам'ятним знаком героїв Небесної сотні тощо)	протягом року	
	Тематична година до Дня захисника України “Є така професія – захищати Батьківщину!”	14 жовтня	
	Проведення годин спілкування на теми: - “Велика Вітчизняна війна у спогадах моїх земляків і рідних”; - “Імена фронтовиків на обеліску братської могили у моєму населеному пункті”; - “Герої-захисники незалежності і цілісності України”	протягом року	
	Презентація і популяризація результатів пошукової роботи у ЗМІ	протягом року	
КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ НАПРЯМ			
Культурологічний	Розроблення культурологічного проєкту		
	Збір матеріалів про видатних митців, діячів-земляків	протягом року	
	Збір предметів старовини; записи народних традицій, обрядів, пісень	протягом року	
	Написання дослідницьких робіт з родоводу	протягом року	
	Оформлення фондів шкільного музею	протягом року	
	Підготовка шкільних екскурсоводів	вересень - листопад	
	Конкурси тематичних малюнків і поробок	протягом року	

Напрямок волонтерської діяльності	Зміст заходу	Термін здійснення	Відповідальні
Культурологічний	Майстер-класи (лялька-мотанка, вишивка, плетіння з лози, вироби із солоного тіста тощо).	протягом року	
	Конкурс авторської поезії «Духовний початок – надії та мрії»	грудень	
	Конференція (напр.: «Історія моєї країни в історії моєї родини»)	листопад	
	Виставка творчих робіт "Моя мирна Україна!"	березень	
	Фестиваль родинної творчості "Родинні таланти"	березень	
	Національно-патріотична акція "Україна – єдина країна"	грудень	
	Презентація результатів культурологічної роботи у ЗМІ	протягом року	
СОЦІАЛЬНИЙ НАПРЯМ			
Соціальний	<i>Шефство над:</i> - учнями з особливими потребами, які навчаються вдома; - пенсіонерами: вчителями школи (самотніми), людьми похилого віку, клієнтами територіального центру соціального обслуговування; - вихованцями ДНЗ (допомога у прибиранні території ДНЗ, показ дітям театралізованих вистав, ігри);	протягом року	
	Підготовка та проведення концертних програм:	до Нового Року; до 8 березня; до Великодня	

Напрямок волонтерської діяльності	Зміст заходу	Термін здійснення	Відповідальні
Соціальний	Виготовлення адресних листівок, оберегів, патріотичної символіки, сувенірів з нагоди різних свят, виготовлення саморобних подарунків	Відповідно до основних свят календаря	
	Проведення доброчинної акції "Допоможи ближньому" по збору речей, які були у користуванні (одяг, взуття, книги, іграшки);	До Свята Віри, Надії і Любові (30 вересня)	
	Допомога дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування та тимчасово переміщеним із зони військових дій		
	Діяльність Школи волонтерів (за окремим планом)	вересень - жовтень	
	Розробка та реалізація соціального проекту	грудень - січень	
	Соціальний проект "Напиши листа солдату"	протягом року	
	Відвідування Дитячого будинку	протягом року	
	Збирання коштів для адресної допомоги: організація та проведення благодійного ярмарку	листопад	
	Доброчинна акція до Дня Св. Миколая "Краплина радості"	19 грудня	
	Збір книжок та іграшок для вихованців Будинку дитини, школи-інтернату тощо.	жовтень - квітень	
	Участь у флешмобах (до пам'ятних подій)	протягом року	

Напрямок волонтерської діяльності	Зміст заходу	Термін здійснення	Відповідальні
Соціальний	Профілактика негативних явищ серед учнівської молоді: - соціально-педагогічні тренінги: "Знай свої права – виконуй свої обов'язки!" - формування здорового способу життя "Бути здоровим – це класно!"	протягом року	
	Профілактика правопорушень серед учнівської молоді: - тренінги для учнів середньої школи щодо шкідливості дії на організм алкоголю, наркотиків, нікотину	протягом року	
	Організація правової просвіти	протягом року	
	Презентація результатів доброчинної діяльності у ЗМІ	протягом року	
ЕКОЛОГІЧНИЙ НАПРЯМ			
Екологічний	Розроблення та реалізація екологічного проекту	березень - травень	
	Екологічні акції	протягом року	
	Шефство над парковою зоною свого міста (села)	протягом року	
	Допомога у відновленні лісових насаджень	квітень - травень	
	Проведення ігор для учнів початкової школи (наприклад, "Вчимося екологічної культури")	протягом року	
	Святкування Всесвітнього Дня Землі	22 квітня	
	Екологічні анкетування	протягом року	

Напрямок волонтерської діяльності	Зміст заходу	Термін здійснення	Відповідальні
Екологічний	Проведення конкурсів: "Пізнай свій рідний край", "Екологічними стежинами", "Музика і поезія природи" (на кращий вірш чи пісню про природу)	протягом року	
	Організація виставки робіт учнів із неживого природного матеріалу; фотографій природи	протягом року	
	Презентація результатів екологічної діяльності у ЗМІ	протягом року	

Примітки:

- Орієнтовний план роботи може бути творчо доопрацьований і доповнений іншими напрямами волонтерської діяльності.
- План слід конкретизувати:
 - назвами заходів;
 - чіткими термінами виконання;
 - відповідальними виконавцями.
- Для розроблення плану та контролю за його виконанням бажано створити Раду волонтерів загальноосвітнього закладу.

2.5. Поради волонтеру-початківцю

- **Дай собі відповідь на запитання:** Чому ти хочеш бути волонтером, допомагати іншим?
- **Поділись своїм бажанням з батьками,** порадься з ними щодо своїх ідей.
- **Зваж свої сили, можливості, вміння.**
- **Проаналізуй, що ти вже вмієш робити,** чого і чому тобі треба навчитися, щоб реалізувати ідеї.
- **Визнач "поле" можливої волонтерської діяльності:** де, на кого тобі б хотілося спрямувати свою добродійну діяльність.
- **Знайди своїх однодумців:** волонтерську роботу краще здійснювати у складі групи.

- **Сплануй свій час** так, щоб волонтерська діяльність не заважала твоїй навчальній успішності.
- **Якщо не знаєш, до яких справ долучитися**, хочеш довідатись про те, що роблять інші волонтери, поділитися своїм досвідом волонтерської діяльності, то можеш:
 - а) проконсультуватися у педагога;
 - б) проконсультуватися у волонтерів з досвідом;
 - в) порадитися з батьками;
 - г) скористатися можливостями мережі Інтернет.

Спілкування волонтерів та обмін інформацією відбуваються в електронних системах:

SKYPE (www.skype.com).

GOOGLE + (<https://plus.google.com>).

FACEBOOK (www.facebook.com).

BLOGGER (<http://www.blogger.com>).

- **Будь привітним** до людей, уважним до їхніх потреб!
- **Будь ініціативним!**
- **Памятай про відповідальність!**
- **Ознайомся з чинним законодавством** у тій галузі діяльності, до якої ти долучаєшся.
- **Будь готовий до труднощів** (емоційних переживань, фізичних навантажень, відмов у відвідуванні певних закладів та співпраці).
- Краще, якщо **свої перші волонтерські заходи** ти будеш здійснювати у групі з **тими**, хто вже має **досвід волонтерської роботи**.
- **Не соромся запитувати** про те, чого ти не знаєш.
- **Вдосконалюй свої вміння**.
- **Навчитися волонтерської справи** можна у спеціально створених Школах волонтерів
- Зрозумій – **волонтерство дає людині змогу знайти себе** та привнести у своє життя ті цінності та звички, які забезпечать їй здорове, продуктивне й насичене життя.

2.6. Інформаційні матеріали для проведення виховних годин з теми “Волонтерство”

Явище, коли людина добровільно, без примусу витрачає свій час, талант та енергію на допомогу іншим називають волонтерством. Волонтерство – це фундамент громадянського суспільства. Без участі добровольців важко уявити громадські організації й добробчинність взагалі, без них унеможлиблюється якісний суспільний контроль за діями влади і бізнесу. Термін “волонтер” у перекладі з англійської мови означає “доброволець”.

Є припущення, що волонтерство як суспільний рух виникло на Заході, а першими волонтерами були самаритяни, які почали надавати допомогу усім, хто її потребував. Офіційно визнано, що виникнення волонтерського руху у світі датується 1859 роком. Саме в цей період Анрі Дюран, відомий французький письменник-журналіст, вражений наслідками кривавої битви при Сольферіно, запропонував створити Червоний Хрест – організацію, яка б працювала на волонтерських засадах і надавала першу медичну допомогу полоненим та пораненим. Принципами, сформульованими Анрі Дюраном, керуються і досі волонтерські організації усього світу.

У світовій практиці найголовнішою ознакою волонтерства є те, що доброволець частину свого вільного (особистого) часу, сил, енергії, знань, досвіду добровільно (без примусу та вказівок “згори”) витрачає на діяльність, яка приносить користь людям і суспільству загалом.

Найбільш активно волонтерство розвивається у XX ст. Після закінчення Першої світової війни у Європі з’явилося багато добровольців, які надавали допомогу постраждалим. Саме в цей період були створені перші волонтерські організації.

У своєму нинішньому значенні слово “волонтер” починає вживатися з другої чверті XX століття – після того, як по закінченні Першої світової війни у 1920 році було реалізовано перший добровольчий проект (відновлення ферм, зруйнованих в місцях найзапекліших боїв) за участі німецької і французької молоді. Проект відбувся під гаслом, яке з часом стало девізом волонтерського

руху: “Краще працювати разом, ніж воювати один проти одного!”.

Нині засновано Координаційний комітет міжнародної волонтерської служби (CCIVS) під егідою ЮНЕСКО зі штаб-квартирою у Парижі.

У Записці Генерального секретаря ООН, адресованій Комісії соціального розвитку Економічної і соціальної ради ООН виділено найважливіші риси волонтерства, серед них:

- *турбота про людей*. Адже співчуття, моральна підтримка, допомога, піклування сприяють формуванню важливої для людського суспільства атмосфери – взаємопідтримки. Для соціальної роботи це вагомий ресурс, який допомагає створювати безпечне середовище для існування та розвитку кожного члена суспільства. Найважливішим рушійним механізмом виступає людський фактор, який вище схеми взаємовідносин “ти – мені, я – тобі”. Для волонтерів характерними є формули: “я – тобі, ти – мені” та “я – усім”;

- *солідарність і гуманна корисливість*. Люди добровільно жертвують своїм часом заради встановлення взаємодовіри та співпричетності, що робить їх зацікавленими у благополуччі інших;

- *духовна якість і громадянська чеснота*. Адже його значення полягає не лише в тому, що ми робимо через любов та співчуття до інших, а й у тому, як це впливає на людину, яка надає добровільну допомогу – “ми те, що ми робимо для інших”;

- *багате джерело людського досвіду*. Під “людським досвідом” розуміється досвід, якого людина набуває у процесі взаємодії з іншими людьми, соціальними групами, державою. Це милосердя, толерантність, солідарність, співробітництво, подолання конфліктів, лобіювання, емоційні й соціальні зв’язки, захист від небезпечного впливу тощо. Можливість ділитися, обговорювати, переймати більш ефективні форми і методи – це можливість напрацьовувати і вдосконалювати неформальний суспільний фонд умінь та навичок встановлення й підтримки комунікативних відносин;

- *нові інтелектуальні ресурси*. Волонтери – це не лише виконавці програм, але й джерело нових ідей, нового життєвого досвіду;

- *участь і відповідальність*, як суть активної громадянської

позиції і ефективного управління. Громадянськість, взаємодовіра, солідарність і відповідальність, підкріплені соціальними відносинами, які ґрунтуються на схожих світоглядних установках і спільності обов'язків, є взаємодоповнювальними цінностями;

– *етичний стандарт*. Ця риса волонтерства виражає якість людських взаємостосунків. За рівнем норм, які встановлюються (що дозволено, що заборонено), це одна з найвищих сходинок. Вона розміщена приблизно на такому ж рівні, що й етичні норми духовних конфесій, однак підтримується не встановленими догматами, а цілком, максимально усвідомлено;

– *надійна платформа для відновлення зв'язків між людьми*. Відомо, що людей завжди розділяли багатство, культура, релігія, етнічне походження, вік, стать. Волонтерство ж може виступати одним з найголовніших засобів примирення і відновлення розділеного суспільства, оскільки ця діяльність нівелює дискримінацію за певними ознаками;

– *нове бачення соціальної діяльності*. Воно полягає у новому ставленні до зайнятості в галузі соціального захисту. Людина, яка бере участь у волонтерських програмах, чітко усвідомлює мотивацію своєї праці. Первинним для неї є вже не компенсація за роботу, а результат – допомога, вирішення проблеми тощо, а для руху загалом – охоплення всього спектру суспільних проблем.

Сьогодні у волонтерському русі задіяні понад 150 мільйонів людей по всьому світу. Все більше проявляється тенденція організаційного впорядкування волонтерства від міжнародного до всесвітнього рівня. Функціонує велика кількість міжнародних асоціацій різноманітних волонтерських організацій і рухів, зокрема, можна відзначити Волонтерську організацію ООН, Міжнародну асоціацію волонтерів, Європейський волонтерський центр. Систематично проводяться міжнародні і всесвітні волонтерські форуми.

Результатом одного з таких форумів, а саме 11-го Конгресу Міжнародної асоціації волонтерів, стало ухвалення 14 вересня 1990 року Загальної декларації волонтерів – нормативного акта, який на міжнародному рівні дав визначення змісту і мети волон-

терства, закріпив його основні принципи, чітко окреслив гуманістичне спрямування, творчий і миротворчий характер волонтерської діяльності.

Згідно з Декларацією волонтерів, волонтерство – це:

- добровільний вибір, що відбиває особисті погляди і позиції;
- активна участь у громадському житті, спрямована на підвищення якості життя, особисте вдосконалення і поглиблення солідарності;
- спільна діяльність у межах різноманітних асоціацій;
- спосіб сприяння реалізації основних людських потреб на шляху будівництва більш справедливого і мирного суспільства, більш збалансованого економічного і соціального розвитку, створення нових робочих місць і нових професій.

У Всесвітній декларації добровільництва 2001 року наголошено на громадській важливості волонтерства і визначено такі його функції:

- пропагування солідарності, гуманізму, справедливості на національному, глобальному рівнях;
- визначення проблем у різних сферах та їх розв'язання з урахуванням цільових потреб;
- популяризація здорової сім'ї, нації;
- різнобічний розвиток людей шляхом отримання ними нових знань та навичок, розвиток творчого потенціалу;
- доповнення діяльності інших секторів із забезпечення суспільного добробуту [4].

Отже, волонтерство – це спосіб захисту і утвердження загальнолюдських цінностей, використання кожною людиною своїх прав та обов'язків як члена певної громади, налагодження взаємодії і доброзичливих взаємин між людьми.

Рівень уваги країни до волонтерства засвідчує рівень розвитку в ній громадянського суспільства як сфери соціальних відносин та участі людей у громадському житті на противагу діям держави чи економіки.

В Україні існує давня традиція суспільної праці, взаємодопомоги, піклування про ближнього. Осіб, які працювали у цій сфері, називали громадськими діячами, альтруїстами, добродійцями, добровольцями тощо.

Історія волонтерства в Україні містить численні приклади: діяльність представників Червоного Хреста, який організовував добровільний запис у сестри милосердя в шпиталі та лікарні для бідних; участь у суботниках; робота тимурівських загонів; толоки; матеріальна та психологічна підтримка захисників Вітчизни та тих, хто опинився у складних життєвих обставинах тощо.

У незалежній Україні волонтерство офіційно визнано постановою Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 року. Нині спостерігається стрімке зростання попиту на волонтерські послуги. Участь у добровільному русі не має релігійних, расових, вікових, гендерних і навіть політичних меж. Численні міжнародні мережі волонтерських організацій залучають до своїх проєктів і програм мільйони людей щорічно.

У Законі України “Про соціальні послуги” поняття “волонтер” трактується як фізична особа, яка добровільно здійснює благодійну, неприбуткову та вмотивовану діяльність, що має суспільно корисний характер. Серед волонтерів переважну більшість становить учнівська та студентська молодь. Діяльність, яку вони здійснюють, спрямована, здебільшого, на найболючіші проблеми українського суспільства і має, переважно, соціально-педагогічний характер. Зокрема, в центрі уваги такої діяльності є:

- підтримка малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних осіб, що потребують соціальної реабілітації;
- догляд за хворими, інвалідами, самотніми, одинокими, людьми похилого віку та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи інші особливості потребують підтримки та допомоги;
- допомога постраждалим внаслідок стихійного лиха, екологічних, техногенних та інших катастроф, військових дій,

у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також біженцям, жертвам насилля;

- допомога особам з обмеженими фізичними можливостями;
- захист прав прав і законних інтересів жертв соціалізації та інших нужденних і мало захищених;
- допомога в охороні навколишнього природного середовища, збереженні культурної спадщини;
- допомога в ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру;
- сприяння у проведенні заходів національного та міжнародного значення, зокрема, масових спортивних, культурних та інших видовищних і громадських заходів.

За належністю до певної організаційної структури серед волонтерів України можна умовно виокремити тих, хто працює при центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, а також волонтерів – членів різних громадських об'єднань.

Теоретична й практична підготовка учнівської та студентської молоді до волонтерської діяльності провадиться у Школах волонтерів. Цікавою формою підготовки спеціалістів, які організовують волонтерські групи, є Школа координаторів діяльності волонтерів, запроваджена Всеукраїнським громадським центром “Волонтер”.

Найбільш поширеними формами підготовки волонтерів є семінари, тренінги, школи волонтерів і табори.

Нині організація роботи волонтерів виходить на якісно новий рівень: актуалізується питання менеджменту волонтерських програм, відпрацьовуються механізми залучення волонтерів до різних напрямів соціально-педагогічної діяльності.

В історії незалежної України наймасовішим волонтерським проектом вважається участь у підготовці і проведенні Євро-2012: тоді було залучено понад 12 тис. волонтерів, 2879 з яких - волонтери УЄФА.

Волонтерська робота може здійснюватись як у складі груп, так і індивідуально. Вона спрямовується, здебільшого, на найбільш

чіші проблеми, що існують у суспільстві. Типові види діяльності волонтерів у соціальній сфері – це догляд за хворими, людьми похилого віку та інвалідами на дому і у спеціалізованих установах, догляд за вмираючими у хоспісах; робота з ув'язненими у в'язницях, колоніях і допомога їм після звільнення з місць позбавлення волі; робота з дітьми і молоддю у дитячих садках, школах, групах вільного часу, молодіжних клубах; допомога біженцям, тимчасово переселеним, представникам етнічних меншин через консультування і відповідний супровід, допомога бездомним і безпритульним, фандрайзинг (залучення коштів для некомерційної діяльності, наприклад, для придбання ліків, медичного обладнання, оплати лікування поранених чи тяжко хворих) тощо.

Участь у волонтерському русі дає змогу зробити особистий внесок у розв'язання соціальних проблем, самореалізуватися через ініціювання проектів і програм соціально-педагогічної спрямованості.

РОЗДІЛ 3.

ТРЕНІНГ ДЛЯ ПІДЛІТКІВ: “РОЗВИТОК ГРУПОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ”

Мета: розвиток групової взаємодії, атмосфери довіри та взаємоповаги.

Завдання:

1. Діагностика групової взаємодії.
2. Розвиток у підлітків комунікативної компетентності, засвоєння різних форм і методів спілкування.
3. Розвиток навичок роботи в колективі.

Тренінг розрахований на 7 занять по 40–60 хвилин (один раз на тиждень).

ЗАНЯТТЯ 1

Мета: діагностування групової згуртованості, розвиток навичок спільної взаємодії.

Хід заняття

1. Пояснення мети тренінгу і правил роботи під час нього.

2. Вправа “Ступінь залученості в колектив”.

Учасникам тренінгу пропонується вишикуватися в одну лінію, залежно від власного відчуття причетності до колективу. Домовлятися не дозволено. Той, хто відчуває себе повністю залученим у колектив, має стати ближче до дверей, той, хто вважає себе слабко залученим або зовсім незалученим – до протилежної стіни. Усі інші мають розподілитися на лінії, що об’єднує двох крайніх учасників, – відповідно до відчуття ступеня належності до колективу.

Після розподілу слід проаналізувати результати за такими запитаннями:

- Що для кожного з вас виявилось несподіваним?
- Як ви думаєте, чому результат виявився саме таким?

- Що заважає вам відчувати себе більш залученим?
- Що ви робили (не робили) для цього?
- Що можна зробити ще?
- Яким чином вам можуть допомогти однокласники?

3. Вправа “Я тобі довіряю”.

Учасникам пропонується заплющити очі та уявити, на скільки балів від 1 до 10 вони можуть довіряти один одному. 1 бал – не довіряють зовсім, 10 балів – можуть довірити все. Потім усі учні піднімають руки, показуючи пальцями кількість балів, а очі при цьому залишають заплющеними. Розплющувати очі слід за командою організатора тренінгу після того, як результати покажуть усі.

По завершенні вправи проводиться обговорення за такими запитаннями:

- Як ви вважаєте, чому ваші однокласники поставили саме цей бал? (Бажано, щоб свою думку висловив кожен).
- Що, на ваш погляд, об’єднує тих, хто поставив однакову кількість балів?
- Чия оцінка виявилася несподіваною? Чому?
- Що може змінити клас, щоб кожен його член відчував себе більш комфортно?

4. Вправа “Правила класу”.

Учасникам тренінгу пропонується визначити приховані та явні правила, що діють у класі. Для цього слід розбитися на групи по 4–6 осіб, кожна з яких має написати по два варіанти закінчення для незакінчених речень:

У нашому класі небажано...

У нашому класі небезпечно...

У нашому класі можна...

З колективу буде виключений той, хто...

Далі – обговорення:

- Чи всі правила зрозумілі?
- Які з них корисні, а які обтяжливі?

- Порівняйте їх з іншими нормами і правилами, яких ви маєте дотримуватися в школі.

5. Підсумки заняття.

ЗАНЯТТЯ 2

Мета: розвиток мотивації до позитивних змін у класі, вміння висловлювати свої потреби та приймати потреби оточуючих.

Хід заняття

1. Пояснення мети заняття.

2. Вправа “Золотий стілець”.

Усі учні класу по черзі сідають на “золотий стілець”. Про того, хто сидить, всі говорять лише добре. Потім проводиться бесіда:

- Що ви відчували, коли сиділи на стільці?
- Приємніше слухати чи говорити?
- Що треба зробити, щоб людина не забувала, яка вона хороша?
- Як ви вважаєте, похвала впливає на вашу поведінку? Як і чому?

3. Вправа “Пропозиція та вимога”.

Учням пропонується висловити свої думки з приводу того, що вони чекають один від одного. Кожен виходить на середину і продовжує такі речення:

Я хочу запропонувати вам...

Я хочу отримати від вас...

Після завершення – аналіз вправи:

- Чи повторюються пропозиції та вимоги?
- Які пропозиції ви приймете?
- Які вимоги виконаєте?
- Хто буде організовувати, хто контролювати виконання вимог та пропозицій?
- Як ви вважаєте, яким чином це може вплинути на подальше життя вашого класного колективу?

4. Конкурс “Фантазія”.

Учасникам пропонується уявити себе в ролі чарівника.

- Що ви зміните, що нового створите, щоб зробити ваш клас більш дружним?

Після завершення розповідей слід провести оцінювання конкурсу і подумати над запитанням:

- Які з пропозицій є найбільш реальними, а які нездійсненними? Чому?

5. Підсумки заняття.

ЗАНЯТТЯ 3

Мета: розвиток навичок роботи в групі, співробітництва.

Хід заняття

1. Пояснення мети заняття.

2. Вправа “Рахуємо разом”.

Завдання – всім класом, по черзі називаючи цифри, полічити до 100 (спочатку по партах, а потім хаотично). Усі учасники грають із заплющеними очима, а якщо два голоси одночасно називають якусь цифру, гра починається спочатку. Продовжувати слід до того часу, поки не досягнете бажаного результату.

Після завершення – обговорення:

- Що відчували під час вправи?
- Чи не відволікало вас щось від виконання вправи?
- Що нового дізналися про себе? Про інших?

3. Вправа “Малюємо разом”.

Учнів необхідно поділити на групи по 4–5 чоловік. Кожна група отримує аркуш ватману, олівці. Завдання – намалювати свій клас з його перевагами та недоліками. По закінченні кожна група демонструє свій малюнок з поясненнями. Далі – обговорення:

- Малюнок якої групи найбільш точно відображає особливості класу?

- За допомогою чого їм це вдалося?
- Як було організовано роботу в групах?
- Як ви вважаєте, чи допоможуть вам ці малюнки змінити на краще відносини в колективі?

4. Підсумки заняття.

5. Домашнє завдання: на наступне заняття принести по чотири вирізаних з газет чи журналів слова.

ЗАНЯТТЯ 4

Мета: розвиток навичок спільної роботи; розвиток умінь висловлювати значущі думки та почуття, пошук шляхів конструктивного виходу зі складних ситуацій.

Хід заняття

1. Пояснення мети заняття.

2. Вправа “40 слів”.

Робота має проходити у групах по 10–12 осіб. Кожна група складає із принесених вирізаних слів текст, який би містив всі наявні слова. По закінченні кожна група читає свій текст.

- У кого вийшло найбільш змістовно і цікаво?
- Що їм допомогло?
- Як було організовано спільну роботу групи?
- Які труднощі виникли під час роботи? Чому?

3. Вправа “Лист”.

Для виконання цієї вправи знадобляться папір та ручка.

Іноді буває складно висловити свої почуття, сказати в обличчя людині, що тобі щось на подобається. Можна узгодити суперечності за допомогою листів.

Завдання 1. Напишіть листа однокласнику, з яким у вас не дуже добрі стосунки. Поясніть, чим ви невдоволені, та шляхи вирішення суперечностей. Свої думки і пропозиції викладайте в коректній формі.

По завершенні роботи листи зачитують вголос і проводять обговорення їхнього змісту:

- Чи в толерантній формі написані листи?
- Чи згодні адресати з претензіями?
- А з шляхами вирішення труднощів?

Завдання 2. Напишіть відповідь, пояснивши свою думку.

- Чи толерантними виявилися відповіді?
- Чи вдалося домовитися?
- Що ви для цього зробили?
- Як далі будуватимете відносини?

4. Підсумки заняття.

ЗАНЯТТЯ 5

Мета: розвиток умінь вирішення конфліктів.

Хід заняття

1. Пояснення мети заняття.

2. Вправа “69”.

Для проведення вправи на аркуші паперу пишуть цифру 6. Папірець треба покласти на підлогу та поставити біля нього два учні так, щоб для одного було 6, а для іншого 9. Далі ставиться запитання “Що написано на аркуші?” і пропонується кожному з учасників довести один одному, що правий саме він. (Якщо не вийде в одних, то спробує інша пара).

Аналіз вправи:

- Як доводили?
- Що треба зробити, щоб зрозуміти іншу людину?
- Чи завжди правильною може бути лише одна точка зору? Чому?

3. Вправа “Перепона”.

Організатор стає між двома стільцями так, щоб не залишилося місця для іншої людини. За його спиною лежить річ, яку повинен

узяти хтось з учнів. Вони мають пройти повз організатора, але він не може зійти зі свого місця.

Запитання для обговорення:

- Як ви будете досягати поставленої мети?
- Які шляхи можливі для її досягнення? А які ні?
- Що треба зробити, щоб своє завдання виконали обидві сторони?
- Пригадайте подібні ситуації, що траплялися у вашому житті. Як ви з них виходили?

4. Вправа “Опрацювання конфлікту”.

Учасникам пропонується обрати собі партнера, з яким вони мають суперечності. Ті, хто не хоче з’ясовувати стосунки, будуть нейтральними учасниками. Учні об’єднуються у трійки: дві конфліктуючі сторони і один нейтральний учасник. Конфліктуючі сторони по черзі висловлюють своє розуміння конфлікту, свою думку. “Нейтральний” учасник стежить, щоб співрозмовники не перебивали один одного, не вдавалися до образ.

Правила поведінки під час розмови:

- Не переходьте до пошуку вирішення проблеми, доки не зрозумієте точку зору один одного.
- Розробіть способи вирішення суперечностей.
- “Нейтральний” учасник може давати поради.

По завершенні – обговорення:

- Яка частина вправи була найбільш складною? У чому?
- Які шляхи вирішення конфліктів ви знайшли?
- Як це вплине на ваші подальші відносини?
- На вашу думку, це вдалий спосіб вирішення конфліктів? Чому?

5. Підсумки заняття.

ЗАНЯТТЯ 6

Мета: розвиток групової об’єднаності, вміння визначати своє місце в колективі та призначення в групі.

Хід заняття

1. Пояснення мети заняття.

2. Гра “Безлюдний острів”.

Учасникам пропонують уявити собі ситуацію, в якій вони опинилися на безлюдному острові: літак зазнав аварії. Найближчі 20 років ви не зможете потрапити додому. З речей у вас залишилися: миски, кухлі, ложки; ракетниця; підбірка корисних книжок про все; м'ясні консерви; сокира, ніж, лопата; каністра з питною водою; бинти, вата, зеленка, перекис водню; гвинтівка із запасом патронів; шоколад; золото, діаманти; великий собака; риболовне оснащення; туалетне дзеркало, шило, мило, шампунь; теплий одяг, ковдри; сіль, цукор, набір вітамінів; медичний спирт.

Запитання до “робінзонів”:

- Як організуєте своє життя на острові?
- Кого оберете лідером? Чому?
- Які правила поведінки запропонуєте?
- Як будете карати порушників?
- Як розподілите наявні речі? Кому більше – сильним чи слабким?
- Де будуть жити хлопці, де дівчата?
- Господарство будете вести колективно чи по одному?
- Які моральні принципи покладатимете в основу вашого співжиття?

3. Підсумки заняття.

ЗАНЯТТЯ 7

Мета: розвиток атмосфери взаємоповаги в групі, виховання доброзичливості.

Хід заняття

1. Пояснення мети заняття.

2. Вправа “Компліменти”.

На підсумковому занятті, щоб дізнатися, як змінилися відноси-

ни в колективі, пропонується пригадати всі заняття, те, як проявив себе кожен. Учні сідають колом, і кожен робить сусіду праворуч комплімент, а сусіду ліворуч – дякує за що-небудь.

- Що приємніше – слухати чи говорити?
- Чиї слова вдячності стали несподіванкою? Чому?

3. Вправа “Рекламний ролик”.

Кожен учасник витягує жереб з ім’ям учня класу. Потрібно придумати рекламний ролик про цю людину, не називаючи ім’я. Завдання класу вгадати, про кого йдеться.

- Які сторони особистості ви хотіли підкреслити у своєму ролику?
- Чи легко було знайти в людині хороше?
- Якщо впізнали не всіх, то чому?

4. Підсумки заняття.

РОЗДІЛ 4.

ТРЕНІНГОВА ПРОГРАМА

“ШКОЛА СОЦІАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ”

Мета: сформувати мотивацію і вміння щодо створення та реалізації соціального проекту.

Завдання: сформувати вміння учнів визначати й аналізувати проблеми місцевої громади; вибирати оптимальні способи їх вирішення; орієнтуватися в різних підходах до планування й управління соціальними проектами; складати плани, графіки робіт за проектом, розподіляти відповідальність; правильно організовувати і контролювати процес реалізації проекту; прогнозувати наслідки проектної діяльності; співвідносити результати із поставленими цілями; окреслювати перспективи подальшого розвитку проекту.

Форма роботи: групова.

Методи роботи: міні-лекції, кейс-стаді, бесіди, мозковий штурм, інтерактивні вправи.

Тренінгова програма розрахована на 5 тематичних модулів.

Тематика тренінгових занять:

- Заняття 1. Команда – це єдність різних.
- Заняття 2. Розробка проекту: від ідеї до реалізації.
- Заняття 3. Фандрайзинг: залучення коштів на соціальні проекти.
- Заняття 4. Популяризація та реклама учнівського соціального проекту.
- Заняття 5. Роздуми на завершення.

ЗАНЯТТЯ 1.

Команда – це єдність різних.

Мета: формування команди однодумців, що зможуть ефективно працювати над створенням та реалізацією соціального проекту.

Матеріали: дошка або фліпчарт, аркуші паперу, маркери, стікери, ножиці, фломастери, скотч.

Хід заняття:

1. Вступне слово тренера.

Ведучий групи вітає учасників тренінгу, позитивно налаштовує на ефективну роботу, а також повідомляє мету тренінгу, основні завдання, окреслює цілі й перспективи спільної групової діяльності.

2. Правила роботи в групі.

Мета: встановлення принципів роботи в групі; створення відчуття захисту; усвідомлення особливостей спілкування в групі, сприяння організації ефективного простору для особистісного розвитку учнів. Для вільного обговорення та прийняття тренер пропонує групі перелік правил роботи в групі:

- спілкування на основі довіри;
- спілкування за принципом “тут і зараз”;
- “Я-висловлювання”;
- щирість спілкування;
- конфіденційність;
- активність, відповідальність кожного за результати роботи у групі;
- повага до того, хто говорить;
- неприпустимість безпосередніх оцінок людини.

Цей перелік правил може бути доповнений тими, які зазначили самі учасники тренінгової групи.

3. Вправа-розминка “Олівці”.

Опис вправи. Суть вправи полягає в утриманні олівців або авторучок, закритих ковпачками, затиснутими між пальцями учасників, що стоять поряд.

Спочатку учні, поділившись на пари, стають один навпроти одного на відстані 70–90 см і намагаються утримати два олівці,

притиснувши їхні кінці подушечками вказівних пальців. Підготовче завдання: не випускаючи олівці, рухати руками вгору-вниз, вперед-назад.

Після виконання підготовчого завдання група встає у вільне коло (відстань між сусідами 50–60 см), олівці затискаються між подушечками вказівних пальців сусідів. Група, не відпускаючи олівці, синхронно виконує завдання:

- підняти руки, опустити їх, повернути в початкове положення;
- витягнути руки вперед, відвести назад;
- зробити крок уперед, два кроки назад, крок уперед (звуження і розширення кола);
- присісти, встати тощо.

Психологічний сенс вправи. Виконуючи вправу, учасники мають чітко координувати спільні дії на основі невербального сприйняття один одного. Якщо кожен учасник думатиме тільки про свої дії, то вправу неможливо виконати. Потрібно будувати свої дії з урахуванням рухів партнерів.

Обговорення. Які дії повинен виконувати кожен з учасників, щоб олівці в колі не падали? А на що орієнтуватися у виконанні цих дій? Як встановити з оточуючими взаєморозуміння, навчитися “відчувати” іншу людину?

4. Чек-аркуш “Робота в команді”.

Чек-аркуш “Робота в команді” допоможе виявити потреби й очікування членів команди від проекту. Кожен учасник у спокійній обстановці заповнює свій чек-аркуш. Після цього в загальному колі відбувається представлення результатів роботи, загальне обговорення, ставляться запитання.

Чек-аркуш “Робота в команді”	
Які цінності та які цілі спонукають мене до реалізації соціальної ініціативи?	
Чого я очікую від себе і від учасників команди?	
Скільки часу я можу інвестувати у проект?	

Які ресурси і яким чином я можу залучити для реалізації проекту (знання, навички, контакти, гроші, матеріальні ресурси)?	
Чого я хочу навчитися у процесі роботи над проектом, який досвід я хочу отримати?	
Які саме блоки роботи я можу взяти на себе?	
Які правила роботи для мене важливі для успішної співпраці?	

5. Вправа “Спільний рахунок”.

Мета: розвиток групової згуртованості й уміння координувати спільні дії.

Опис вправи. Завдання дуже просте: слід лише полічити до десяти. Хитрість полягає в тому, що рахувати треба колективно: хтось говорить “один”, інший – “два” і т. д., домовлятися ж про порядок лічби не можна. Якщо чергове число вимовляють одночасно дві людини, відлік починається спочатку. Розмовляти під час виконання вправи заборонено. Ведучий фіксує, до скількох вдалося довести рахунок у кожній зі спроб. Ця вправа проходить цікавіше, коли учасники розташовуються не по колу, а врозсіп.

Якщо учні самі встановлять певний порядок називання чисел (по колу, через одного, за абеткою і т. п.), слід похвалити їх за винахідливість, але попросити спробувати вирішити це завдання без попередньої домовленості.

Обговорення. У чому причина того, що таке, на перший погляд, просте завдання не дуже легко виконати? Що можна зробити, щоб виконувати його було легше? Чи сподобалося вам дотримуватися вказівок? Що заважало виконувати завдання?

6. Вправа “Скринька зі скарбами”.

Мета: формування командного духу.

Кожен із учасників команди малює на аркушах паперу скриньку і записує у неї, що він приносить для команди (здібності, інтереси, матеріали, контакти, ресурси і т. п.). Після цього кожен розглядає малюнки іншого і доповнює їх тими якостями, які він цінує у своєму партнері. Список також можна доповнити тими якостями

ми або блоками робіт, в яких учням може знадобитися допомога.

7. Вправа “Пошук схожості”.

Опис вправи. Група стає в коло. Ведучий бере в руки невеликий предмет, придатний для перекидання з рук у руки (м’ячик, невелика м’яка іграшка тощо) і пояснює правила гри: “Той, у кого в руках цей предмет, повинен щонайшвидше перекинути його іншому учасникові, назвавши при цьому певну схожість із тим, кому кидається предмет”. На першому етапі ознаки схожості можуть бути зовнішніми (колір волосся), потім – спільність інтересів у якійсь сфері, збіг інтересів з якого-небудь питання і т. п.

8. Вправа “Вавилонська башта”.

Мета: підвищення групової згуртованості, розвиток здатності висувати і відстоювати свої ідеї, виявляти позитивні емоції.

Опис вправи. Вправа виконується у підгрупах по 4–6 осіб. Кожний з підгруп видають приблизно по 100–150 аркушів паперу (можливо, призначеного в макулатуру) або пачку газет і ставлять завдання: побудувати з цих аркушів максимально високу башту, не використовуючи ніяких скріплюючих матеріалів. Можна зробити акцент на естетичному боці роботи (прикраса побудованої башти) або на максимально можливій висоті споруди й організувати змагання між підгрупами.

Обговорення. Як розподілилася робота між учасниками у підгрупах? Кому належали ідеї з конструювання різних частин башти, які психологічні якості були потрібні, щоб утілити ці ідеї в життя? Чи викликало завдання утруднення? Чи всі брали активну участь у виконанні завдання?

9. Мотивація в команді.

Під час реалізації будь-якого проекту, на певному його етапі, у декількох або усіх членів команди може знизитися або зникнути мотивація. Такі ситуації слід розглядати як робочий процес і знати, що згодом усе нормалізується. Саме тому пропонуємо роз-

глянути та обговорити зі студентами подану схему (див. рис. 4.1).

10. Вправа “Лялька”. Завершення модульного блоку.

Мета: встановити тісніший емоційний зв’язок між учасниками загалом; підвищити ступінь довіри учасників тренінгу один до одного.

Хід вправи: всі учні утворюють достатньо тісне коло. Учасник-доброволець встає в середину кола і заплющує очі. Хтось із присутніх у колі підходить і крутить учасника навкруг своєї вісі, а потім повертається назад у коло. Учасник за командою починає падати в будь-який, за його побажанням, бік. Члени групи, що стоять у колі, м’яко ловлять учасника та перекидають його в іншому напрямку по колу. Така естафета триває хвилину-півтори.

По завершенні пропонують повторити те ж саме усім, хто бажає.

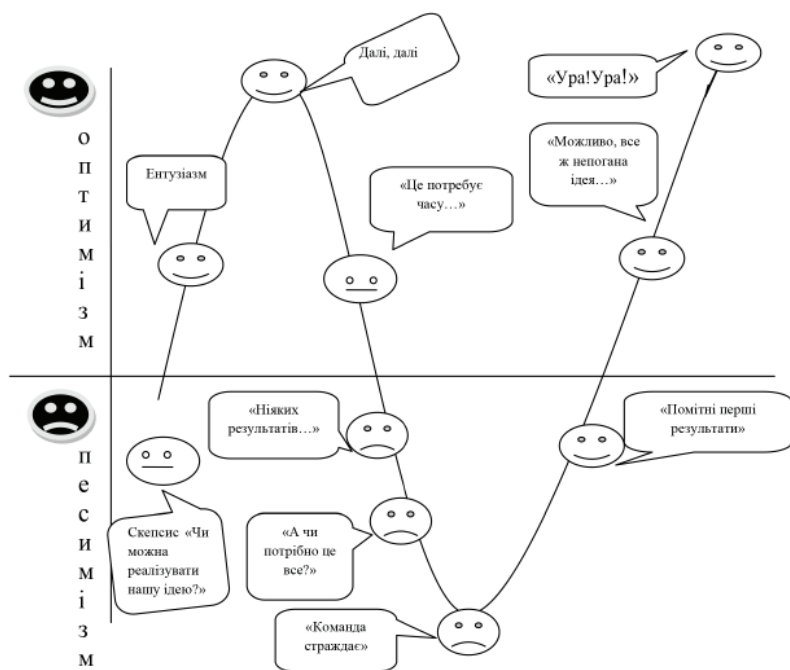

Рис. 4.1. Мотивація та перебіг проекту

ЗАНЯТТЯ 2.

Розробка проекту: від ідеї до реалізації

Мета: визначення ідеї та актуальності проекту, розроблення плану та етапів проекту.

Матеріали: дошка або фліпчарт, аркуші паперу, маркери, стікери, ножиці, фломастери, скотч, два ноутбуки.

Хід заняття:

1. Вправа “Проект – це...”

Мета: актуалізувати знання про проект, виокремити його серед інших видів діяльності.

Організаційна установка:

1. розподіл на чотири групи. Спочатку групи визначають, чим не є проект. Записують на своєму аркуші: Проект – це не...;
2. по завершенні роботи учні шукають визначення терміна “Проект – це...” Кожне завдання виконується протягом 10 хв.;
3. після чого кожна група презентує результати своєї роботи, аргументовано доводить свої тези.

Після презентацій та обговорення тренер підбиває підсумок.

2. Міні-лекція “Походження і значення терміна “Проект”.

3. Мозковий штурм “Креативний пошук ідеї”.

Мета: пошук креативних ідей для соціального проекту.

На аркуші паперу записують запитання: “Яку проблему я хочу подолати, реалізуючи соціальний проект?” та розміщують його в центрі кола. На першому етапі “генерування ідей” важливо сформулювати якомога більше пропозицій. Члени команди записують усі свої думки на картки, не враховуючи фактори, що можуть заважати реалізації ідеї. Важливо не коментувати ідеї під час мозкового штурму, незалежно від того, хороші вони чи ні. Під час наступного етапу – оцінювання – ідеї обговорюють і відбирають найкращі.

4. Вправа “Проект – це міст”.

Мета: конкретизувати уявлення про ідею реалізації проекту, наповнити її фактами; перевірити можливість реалізації проекту, урахувуючи наявні ресурси.

Учні отримують завдання намалювати міст з двома опорами. Ліва опора має символізувати ситуацію, що склалася. Тобто, потрібно описати проблему або потребу, на реалізацію якої спрямований соціальний проект. Права опора символізує ціль і описує те, як ситуація виглядатиме після реалізації проекту. Міст, що сполучає дві опори, – це і є соціальний проект. Учасники відповідають на запитання, як і з допомогою чого можна досягти мети. Формулюють конкретні кроки і записують все, що спадає на думку, не зважаючи на послідовність. Після цього можна оцінити і структурувати всі ідеї.

5. Ідентифікація з цілями.

Мета: визначити ступінь ідентифікації кожного члена команди з поставленою метою.

Кожен із членів команди оцінює власну ідентифікацію з ціллю проекту за такою шкалою:

- +2 – я повністю згоден з поставленою метою і зроблю все для її досягнення.
- +1 – я приймаю поставлену ціль і зроблю все, щоб ми її досягли.
- 0 – я приймаю поставлену мету, але я не відчуваю себе відповідальним за те, щоб її відстоювати.
- 1 – до поставленої мети я байдужий(жа), мене з цим нічого не пов’язує.
- 2 – я не підтримую поставленої цілі.

За отриманими показниками тренер проводить аналіз. У разі потреби мету корегують.

6. СМАРТ-тест.

Мета: оцінити проектну ідею та ступінь її опрацювання.

Учням пропонують сформулювати обрану ідею проекту за такими критеріями:

- 1) конкретність (specific);
- 2) вимірюваність (measurable);
- 3) досяжність (achievable);
- 4) вигідність (rewarding);
- 5) часові межі (time bound).

Відповідність цілі названим критеріям перевіряють шляхом відповіді на визначені запитання. Відповіді протягом 10 хв. записуються учасниками у міні-групах, потім презентуються і обговорюються, визначаються найбільш вдалі формулювання. Ставлять такі запитання:

1. Чи є точне уявлення того, що має бути отримано від реалізації частини проекту, яка спрямована на досягнення цілі? Чи чітко визначено, що саме належить до обраної цілі?
2. Чи можна визначити мету за допомогою графіків, показників, статистичних даних? Чи зможемо ми побачити і виміряти результати проекту загалом і його окремих частин? Чи зможе хтось сторонній однозначно виявити, чи досягли ми цілі?
3. Чи реальна мета поставлена? Чи можливо її досягти, враховуючи наявні ресурси? Чи можна її досягти, якщо виникнуть прогнозовані труднощі?
4. Яка користь буде отримана в результаті досягнення мети командою проекту? Хто конкретно і яку саме вигоду зможе отримати в результаті досягнення мети?
5. Який час відведено на досягнення цілі? Чи достатньо цього часу? Чи встановлена конкретна дата досягнення мети?

Зважаючи на окреслені цілі, визначають стрижневі події проекту, котрі часто називають його віхами. Віхи відіграють роль конкретних точок.

7. Розроблення структури проекту.

Мета: розробити схему структури проекту.

Учням пропонують заповнити таблицю, що стане основою для планування добродійного соціального проекту.

<i>Важливі аспекти</i>	<i>Питання, на які потрібно дати відповідь</i>
Визначення цілі, завдань, контексту і цільової групи учасників	В якій сфері планується реалізація проекту? До яких змін приведе реалізація проекту? Для чого потрібен цей проект? Якого результату ми очікуємо? На кого розрахований проект?
Зміст проекту	Яка тема і зміст проекту? Який підхід чи методологію обрано? Які дії передбачає реалізація проекту? Що потрібно для того, щоб проект почав працювати?
Де і коли?	Де планується реалізація проекту? Як довго він буде реалізовуватись? Які терміни початку і завершення?
Практичні питання	Яке обладнання необхідне для реалізації проекту?
Фінансування	Яка загальна сума витрат? Які джерела фінансування?
Партнери	Хто виступає у ролі партнерів? Яка їхня роль? Які умови співпраці?
Засоби реалізації	Чи може проект розраховувати на фінансову підтримку? Чи можна використовувати уже наявні ресурси?
Комунікація	Внутрішня комунікація: яким чином поширюється інформація серед членів команди? Зовнішня комунікація: чи потрібна проекту підтримка ЗМІ (чому, як, якою мірою)?
Оцінка і наслідки	Як і коли слід оцінювати проект? Які аспекти, чому, які наслідки плануються?

Учні діляться на міні-групи для обговорення змісту проектної діяльності протягом 15 хв. Під час презентації учасники отримують таблиці “ДУП”.

<i>Думки</i>	<i>Уточнення</i>	<i>Питання</i>

8. Метод проектування “Дзеркало прогресивних перетворень”.

Мета: презентація плану власного соціального проекту.

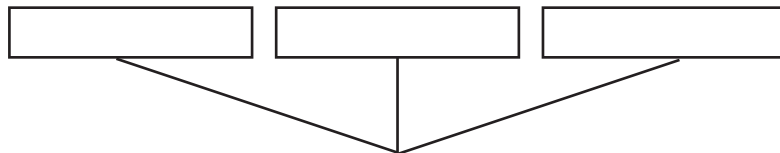
Учні у міні-групах працюють над створенням плану власного соціального проекту, заповнюючи спеціальну картку, зображену на ватмані.

МЕТОД ПРОЕКТУВАННЯ

“Дзеркало прогресивних перетворень”

1. Постановка проблеми:

2. Причини: (формулювання починається з “Не...”, “Ні...”)

ситуація “мінус”

ситуація “плюс”

3. Мета проекту:

4. Завдання:			
5. Заходи:			

6. Результат:

7. Критерії результативності:

8. Аналіз ресурсів:

9. Визначення індикаторів результативності проекту.

Мета: окреслити індикатори, за якими можна визначити результативність проекту.

Учням пропонується сформулювати індикатори й показники ефективності для кожного очікуваного результату на кожному рівні постановки цілей і завдань. Потім відбувається обговорення у групі. Під час обговорення, разом з усіма учасниками групи необхідно придумати ще по одному-два індикатори на доповнення до тих, що запропоновані малими групами.

Для більшої зручності та наочності логічних зв'язків між окремими частинами проекту використовують “логічну модель проекту”, таблицю, що містить такі складові:

- рівень постановки мети;
- очікувані результати;
- індикатори ефективності;
- показники ефективності;
- джерела підтвердження досягнення результату;
- необхідні умови для виконання поставлених завдань.

10. Вправа “Матриця відповідальності”.

Мета: побудова ієрархії робіт, визначення їх виконавців, розподіл обов’язків.

Розробляючи матрицю відповідальності, слід виходити з таких положень:

- відповідальність – завдання, які учень має виконувати;
- сфера відповідальності – коло завдань, які учень має виконувати;
- повноваження – право на прийняття рішення в межах визначеного кола завдань.

Матрицю відповідальності учні будують у такому порядку:

- 1) складання списку основних результатів проекту;
- 2) складання списку учасників проекту;
- 3) побудова таблиці, на початку кожного рядка якої зазначають результати проекту, на початку стовпчика – конкретного учасника;
- 4) у комірці, що утворена стовпчиком та рядком, вказують функцію або роль, що закріплюється за кожним учасником проекту для отримання результату.

У матриці відповідальності використовують такі функції та ролі учасників:

«В – відповідає» – той, хто несе відповідальність за результат;

«З – затверджує» – той, хто затверджує результат;

«К – контролює» – той, хто дає додаткові орієнтири для своєчасного отримання якісного результату;

«І – інформує» – той, у чийх обов’язках інформування про отримані результати.

Розподіляючи обов’язки і функції, потрібно намагатися не призначати більше одного відповідального за певний конкретний результат, щоб уникнути колективної безвідповідальності.

Орієнтовний план виглядає так:

Результат	1-й член команди проекту	2-й член команди проекту	3-й член команди проекту
1	В	З	К
2	К	В	З
3	К	В	З

11. Складання плану робіт, що заплановані за проектом.

Мета: підготувати план роботи за проектом.

Зразок плану роботи					
Назва проекту:					
Мета:					
Обов'язки:					
Що?	Хто?	З ким?	Підтримка	Терміни	Кому спові- стити про результати

Учні у групах заповнюють план реалізації проекту. Після підготовки плану відбувається його обговорення та доопрацювання.

12. Презентація проекту.

Мета: презентувати проект учасникам групи.

Протягом 30 хв учні готують презентацію проекту. Після презентації проводять обговорення.

13. Підбиття підсумків заняття.

ЗАНЯТТЯ 3.

Фандрайзинг: залучення коштів на соціальні проекти.

Мета: визначення необхідних ресурсів і джерел їх отримання для реалізації проекту.

Матеріали: дошка або фліпчарт, аркуші паперу, маркери, стікери, ножиці, фломастери, скотч, довідники донорських організацій.

Хід заняття:

1. Вправа “Джерела фінансування”.

Мета: отримати знання з фандрайзингу, визначити можливі

джерела фінансування соціального проекту.

Учням пропонують методом мозкового штурму записати на дошці можливі джерела отримання ресурсів на соціальний проект. Складений список коментується та доповнюється тренером за такими напрямками:

1) бізнес: благодійні пожертви, спонсорські внески в обмін на популяризацію, соціальний маркетинг (соціальні програми, що спрямовані на пропаганду соціальних ідей), натуральний внесок тощо;

2) національні й міжнародні благодійні донорські організації: гранти, матеріальна підтримка, технічна допомога, плата за послуги;

3) органи державної влади всіх рівнів: гранти, контакти, матеріальна підтримка;

4) громадськість: одноразові дрібні пожертви, значні пожертви, волонтерство, благодійні акції, аукціони, ярмарки тощо.

2. Аналіз потреб і ресурсів.

Мета: точне визначення усіх ресурсів, що необхідні для реалізації проекту.

Учням пропонується у групах спробувати уявити собі щоденну роботу за проектом. При цьому слід не обмежуватися лише фінансами, а й скласти список матеріалів та послуг. Важливо формулювати потребу якомога конкретніше. Наприклад, замість “витрати на канцтовари” рекомендовано написати “одна упаковка паперу, ножиці, скотч, чотири набори паперу для квілінгу ...”.

Після аналізу потреб може виявитися, що певні ресурси в учнів уже є, тому їм пропонується відразу зазначити це навпроти визначених потреб.

3. Мозковий штурм “Наші донори (спонсори)”.

Мета: визначити джерела підтримки конкретного соціального проекту.

Використовуючи список необхідних ресурсів, учні пропонують

ідеї щодо того, у кого можна отримати підтримку для реалізації проекту. Зважаючи на ці ідеї, заповнюють таблицю:

Що нам потрібно?	До кого ми можемо звернутися?	Як ми отримаємо необхідне?

4. Вправа “Телефонна розмова”.

Мета: виробити вміння телефонного звернення за підтримкою.

Учні у групах обговорюють стратегію телефонного звернення до голови батьківського комітету. Обговорення триває 10 хв. По закінченні один з учасників групи делегується для презентації розробленого звернення. Учасник з іншої групи виступає в ролі голови батьківського комітету, до якого звертаються.

Після вдалого/невдалого звернення відбувається обговорення, аналіз помилок та успішних знахідок.

5. Вправа “Лист підтримки”.

Мета: виробити уміння письмового звернення за підтримкою.

Учні розподіляються на пари та готують протягом 15 хв лист-звернення за підтримкою до одного із потенційних донорів:

- місцевого бізнесмена;
- директора школи;
- пересічного громадянина;
- місцевої громадської організації;
- батьківського комітету.

Після написання пари обмінюються листами. Кожна пара готує усну відповідь на лист. Аналізує, чому вони підтримали або не підтримали проект. Результати спільно обговорюються.

6. Складання бази спонсорів.

Мета: створити базу даних потенційних спонсорів проекту.

Учням пропонується скласти базу даних потенційних спонсорів за певною схемою. Для роботи можна використати Інтернет,

принесені заздалегідь тренером довідники донорських організацій, спонсорів, контактну інформацію органів місцевого управління.

№ п/п	Потенційний донор	Посада	ПІБ, дата народження	Контактна інформація	Ресурси, які можна отримати

7. Підбиття підсумків заняття.

ЗАНЯТТЯ 4.

Популяризація та реклама учнівського соціального проекту.

Мета: визначення різноманітних інформаційних джерел популяризації проекту, правил, принципів та основних інструментів співпраці зі ЗМІ.

Матеріали: дошка або фліпчарт, аркуші паперу, маркери, стікери, ножиці, фломастери, скотч.

Хід заняття:

1. Вправа “Реклама проекту”.

Мета: створення реклами для популяризації власного проекту.

Учні пропонуються створити рекламу власного проекту. Організаційні установки:

А. Тренер створює резюме подій проекту за відповідями учасників на запитання: “Що найважливіше у проекті?” Відповіді фіксує на дошці. Далі тренер ставить такі запитання: “Як ми донесемо іншим інформацію про те, чим ми займаємося?”, “Яку інформацію ми маємо розмістити в оголошенні, на плакаті, афіші? (опис події, контактні телефони, дату, час і т. п.)”.

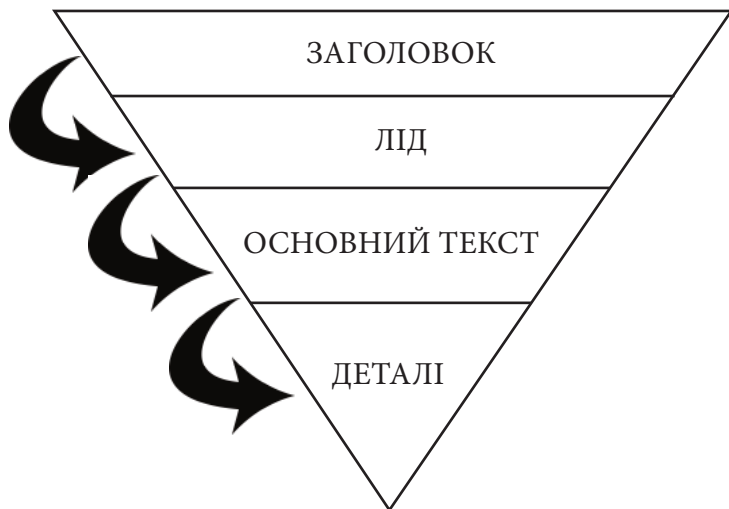
Проводиться обговорення резюме.

Б. Учні діляться на проектні групи. Їхнє завдання – створити список інформаційних джерел, що можуть забезпечити неперервне висвітлення перебігу реалізації проекту (приклад: реклама, статті у ЗМІ, оголошення по радіо, телебаченню і т. д.). Результати

роботи презентуються всім учасникам.

2. Міні-лекція “Вимоги до інформації у ЗМІ”.

Тренер надає інформацію про особливості взаємодії зі ЗМІ, розповідає вимоги до інформування у ЗМІ, наводить структуру будь-якого інформаційного повідомлення за принципом перевернутої піраміди:

3. Вправа “Перепиши казку”.

Мета: виробити вміння створювати інформаційні повідомлення.

Учасникам тренінгу ставиться завдання розділитися на три групи, кожна група має створити новину з відомої казки. Наприклад: “Ріпка”, “Колобок”, “Червона шапочка”. Після презентації новин відбувається обговорення кожного повідомлення.

4. Вправа “Прес-конференція”.

Мета: виробити вміння відповідати на різного типу запитання стосовно створеного проекту.

Учні діляться на дві групи. Завдання першої групи – підготувати прес-конференцію за темою власного проекту. Завдання другої

групи – виконати роль журналістів, що запрошені на прес-конференцію. Журналісти ставлять заплутані запитання. Після проведення прес-конференції учасники обмінюються досвідом, діляться враженнями.

5. Вправа “Інтерв’ю”.

Мета: вироблення навичок поведінки під час інтерв’ю.

Учні розподіляються на дві групи. Кожна з груп протягом 10 хв готується до приходу журналіста, продумує, про що вони хочуть розповісти, вибирає інтерв’юера. Роль журналіста виконує тренер. У групу приходять журналісти різних типів: “холодні вуха” (журналіст, якому дали завдання, але самому йому нічого не потрібно), “експерт-провокатор” (журналіст серйозний і розумний, але тисне своїм напором та агресією). Завдання групи – за 10 хв спробувати зацікавити журналіста своєю проблемою. Після інтерв’ю учасники діляться своїми враженнями, а тренер підсумовує, які б матеріали у них прийняли до друку в результаті таких інтерв’ю.

6. Вправа “Сайтобудівельник”.

Мета: створити макет сайту, що презентує соціальний проект.

Учасники тренінгу у своїх мікрогрупах розробляють і малюють на ватманах свій майбутній сайт. Завдання – створити та зобразити структуру сайту: назва, елементи оформлення, структура розділів і т. д. Далі відбувається презентація розробок та спільне обговорення.

7. Вправа “Презентація”.

Мета: виробити вміння презентувати основну ідею проекту або його складових.

Група розподіляється на міні-групи по 3–4 особи. Учні обирають тему для презентації залежно від сфери діяльності.

Наприклад:

- телефон довіри;

- добродійна діяльність;
- діяльність школи;
- розповідь про проект;
- презентація подій, що мають відбутися, і т.д.

Учасники повинні визначити, для якої цільової аудиторії буде проведена презентація, сформулювати її мету, тези основної частини і записати на аркуші фліпчарту. Здобуті результати обговорюються в загальній групі. Також аналізуються результати кожної із проведених презентацій, що тривають лише дві хвилини.

8. Вправа “Фраза”.

Мета: виробити вміння використовувати різні аргументи та доводи, говорячи про одні й ті ж речі.

Тренер говорить двом крайнім у куті учасникам фразу і пропонує її перефразувати, не використовуючи тих самих і однокореневих слів, а потім передати її своєму сусідові. Фрази мають «обійти» коло і «повернутися» до тренера. Слід говорити пошепки, щоб не чув сусід поруч.

Вислови можуть бути, наприклад, такими: “Папуга сидить у клітці”, “Їжачки бігають по лісу”.

Після отримання результату відбувається обговорення, підведення підбиття підсумку, адже про одні й ті ж речі можна говорити різними словами.

9. Підбиття підсумків заняття.

ЗАНЯТТЯ 5.

*Роздуми на завершення
(проводиться після реалізації проекту)*

Мета: формування навичок самооцінки проекту та аналізу перспектив його розвитку.

Матеріали: дошка або фліпчарт, аркуші паперу, маркери, стікери, ножиці, фломастери, скотч, кольорові олівці, фарби.

Хід заняття:

1. Вправа “Церемонія суспільної нагороди”.

Мета: розробити форми винагороди та подяки учасникам проекту.

Учням пропонують поділитися на три групи та виконати такі завдання:

- створити листівки-подяки та листи для всіх учасників проекту;
- намалювати на ватмані плакат, присвячений реалізованому проекту, використовуючи словосполучення, що характеризують проект;
- створити список “нагород”, які хочеться подарувати учасникам і членам громадськості, залученим до реалізації проекту.

Після підготовки учні презентують розроблені матеріали, аналізують, навіщо потрібна така робота.

2. Обговорення “Завершення проекту”.

Мета: рефлексія по завершенні проекту.

Учням пропонують у будь-якій творчій формі описати:

- відчуття на початку проекту;
- реакцію оточуючих на проект.

Презентація отриманого.

3. Обговорення «Аналіз проекту».

Мета: самоаналіз по завершенні проекту.

Учні дають відповідь на поставлені запитання:

- Чи був проект настільки невдалим, що...?
- Чи був проект настільки успішним, що...?
- Чи були аспекти, які наводили на думку, що проект слід модифікувати?
- Які фактичні результати проекту і як вони співвідносяться з його цілями?
- Що можна вважати основним досягненням проекту?

- Що із запланованого не вдалося реалізувати і чому?
- Які перспективи продовження проектної діяльності?

4. Гра “Гайд-парк”.

Мета: дати учням можливість зняти напругу, що виникла під час реалізації проекту, заявити свої позиції з приводу перебігу діяльності.

Опис гри: “Гайд-Парк” – це місце, де кожен, хто має бажання, може публічно виступити, заявити про свої ідеї або проекти, поміркувати про проблеми, що його хвилюють. Як і в будь-якому парку, тут є різні “дерева”, які дають можливість обміну думками, визначення своєї позиції, рефлексії. Кожне “дерево” має своє призначення:

“Лавр” – дерево “досягнень”, які ви хочете представити на семінарі.

“Дуб” – призначений для “дубових” питань і думок. (Ми не можемо бути компетентними у всіх проблемах, що озвучуються у виступах, але маємо право запитати, висловити свою думку.)

“Терен” – для вираження сумнівів, що нас турбують.

“Береза” – дерево, на якому кожен може розмістити своє оголошення з призначенням зустрічі, пропозицією про співпрацю.

“Дерево невизначеного виду” – для вільного самовираження.

Оснащення: намальовані на аркушах ватману контури дерев різних видів, аркуші з липкою смужкою (стікери).

Учасники: “садівник”, “ландшафтний дизайнер”, “спікери”.

Головна дійова особа парку – “спікери”, промовці, які презентують свої відкриття. Під час виступів можна на стікерах занотувати свою думку, формулювати запитання, записувати будь-яку інформацію і розміщувати її на відповідних “деревах”.

У парку працюють ведучі – “садівники”, які організовують парковий простір, підтримують порядок, надають слово і узагальнюють результати роботи.

Також у Гайд-Парку працюють експерти – “ландшафтні дизайнери”, які можуть надати завершену форму “деревам”, про-

аналізувавши те, що з'явилося на них: інформацію, запитання, думки.

Хід роботи:

1. Ознайомлення з правилами роботи Гайд-Парку.
2. Підготовка до презентації матеріалів, питань, думок (за допомогою садівників).
3. Презентація учасників через оформлення дерев (за допомогою садівників).
4. Підбиття підсумків (слово ландшафтним дизайнерам).

Ліберальний клуб. Ліберальний клуб – це форма проведення дискусії, круглого столу. Його ведуть: ведучий і репортер, який під час дискусії записує “колективну пам’ять” на великих аркушах за допомогою різнокольорових маркерів. “Колективна пам’ять” – вислови учасників дискусії. Репортер занотовує основні ідеї виступів. Темою ліберального клубу можуть бути спірні питання, на які можна відповісти «так» або «ні». До проведення дискусії слід залучати експертів – фахівців з окресленої проблеми. Під час обговорення вони відповідають на запитання і дають додаткові пояснення на прохання ведучого. З експертів обирають коментатора, який після закінчення дискусії підводить підсумок і робить основні висновки.

Правила проведення Ліберального клубу:

- Істина не належить Вам, як не належить нікому.
- Не використовувати вислів “Ви не праві”, а лише – “Я з Вами не згоден”.
- У Вас є право на власну думку, але немає права на факти.
- Необхідно спиратися на надійну фактичну базу.
- Бажано на початку виступу уточнити аргумент дискутанта, якому Ви хочете опонувати.
- Обговорюючи тему А, не починайте дискусію на тему Б.
- Формулюйте тезу на початку і наприкінці Вашого виступу.
- Не варто перетворювати репліку на доповідь: якщо Ви не

можете розвинути аргумент протягом трьох хвилин – з Вашими аргументами щось не так (правило трьох хвилин).

- Якщо Ваш аргумент здається Вам дуже простим і наївним, не соромтеся – саме наївні аргументи часто виявляються продуктивними.
- Не залишайте без уваги жодного виступу учасників: раптом саме в ньому, навіть “банальному” і “дивному”, міститься щось корисне для загального перебігу дискусії.
- Говоріть тепер і тут, а не потім, у коридорі.
- Кожен має право на мовчання.

Процедура обговорення теми:

- 1) ведучий називає тему і озвучує правила;
- 2) розподіляються ролі;
- 3) обговорення/дискусія, під час якої ведучий надає слово кожному з учасників. Своєю чергою, учасники дискусії мають не просто висловлювати свою думку, але й аргументувати її;
- 4) періодично, особливо в разі виникнення гострих спірних ситуацій, ведучий просить висловитися експертів;
- 5) завершення дискусії: кожен учасник визначає свою думку стосовно обговорюваної проблеми (“за” або “проти”) і коротко записує її на аркуші.

Після закінчення дискусії картки вивішують на стіну (дошку), щоб унаочнити переважну позицію (“за” або “проти”).

Оформлення “тераси” парку:

Намальовані дерева розвішені на стінах. Трибуна оформлена у вигляді “фонтану думок”, у центрі зали – “соціологічна урна”. Поряд із фонтаном столик “садівників” (ведучих), стільці розставлені півколом.

Хід гри:

1. Оратор виходить до фонтану і розпочинає обговорення. Доцільно дати на виступ 5–7 хв. Тези фіксуються садівниками і приклеюються до “дерева”. Зверху прізвища й імена, у корінні – думки членів проектних груп, на стовбурі – шляхи вирішення проблем, що виникли під час проекту, у кроні – прогноз на результат.

2. Дається можливість всім присутнім поставити три-п'ять запитань на розуміння почутого (починаючи словами: “чи правильно я вас зрозумів? ”, або “поясніть таку фразу у Вашому виступі... ”).

3. У соціологічну урну присутні складають свої анонімні думки.

4. Під час дискусії учасники можуть вивішувати стікери зі своїми коментарями на різні дерева: береза побачень, терен – дерево для “колючих” питань, дуб для “дубових” питань, клумба – для “дитячих” зауважень і питань, дерево невизначеного виду – для нерозуміння або подиву.

5. Необхідно, щоб Гайд-парк став органічною дискусією (набір різних дискусійних центрів – тераса, естрада, відеореклама, лабораторії).

Доцільно, щоб робота Гайд-парку тривала не більше 1 год, тобто виступили п'ять-шість заявлених ораторів. Важливо налаштувати учнів і підготувати ораторів.

5. Підбиття підсумків.

РОЗДІЛ 5.

ОРІЄНТОВНІ ДОБРОЧИННІ УЧНІВСЬКІ СОЦІАЛЬНІ ПРОЕКТИ

У цьому розділі пропонуються кілька прикладів різних добродчинних проектів, посиельних для школярів, які можуть слугувати основою для їх творчого доопрацювання. Також пропонується приклад заповнення аплікаційної форми проекту. Вона може Вам знадобитись, якщо плануєте подавати проект на конкурс.

5.1. Аплікаційна форма проекту.

Якщо плануєте подавати проект на конкурс, Вам необхідно, насамперед, заповнити аплікаційну форму. Організатори різних конкурсів можуть розробляти і дещо інші вимоги до оформлення аплікаційних форм проектів, але їх структура практично незмінна.

Орієнтовна структура аплікаційної форми проекту

I. Інформація про проект

- 1.1. Назва проекту.
- 1.2. Мета проекту
- 1.3. Виконавці проекту (кількість та категорія). Керівник проекту.
- 1.4. Партнери та спонсори проекту.
- 1.5. Цільова аудиторія (кому саме надається допомога).
- 1.6. Географічна територія, на яку поширюється діяльність проекту.
- 1.7. Терміни реалізації проекту.

II. Опис проекту.

- 2.1. Завдання проекту.
- 2.2. Стислий опис проекту.

III. Опис діяльності.

- 3.1. Перелік заходів, що були проведені в межах реалізації проекту

IV. Результати реалізації проекту.

- 4.1. Основні результати реалізації проекту.
- 4.2. Вплив проекту на місцеву громаду.
- 4.3. Проблеми, що виникли під час реалізації проекту.
- 4.4. Перспективи розвитку проекту.

5.2. Проект «ЯКЩО НЕ ТИ, ТО ХТО?»

I. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПРОЕКТ.

1.1. ВИЗНАЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ:

Організувати дослідження щодо кількості дітей з обмеженими можливостями, що проживають у певній місцевості, та становища сімей, які їх виховують, їхніх основних потреб. Дослідити, як проблеми дітей з обмеженими можливостями вирішуються в Україні та у міжнародному досвіді.

II. ОПИС ПРОЕКТУ.

2.1. МЕТА: залучити школярів до підтримки дітей з обмеженими можливостями та їхніх сімей; допомогти дітям з обмеженими можливостями та їхнім сім'ям інтегруватися у відкритий соціальний простір, повірити в себе і свої сили.

Виконавці проекту: учні 7–9-х класів, класні керівники, соціальні педагоги, практичні психологи.

Цільова група: сім'ї з дітьми з обмеженими можливостями, що проживають у територіальній громаді.

2.2. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ:

- учні вивчать вітчизняну законодавчу базу із соціального захисту дітей з обмеженими можливостями;
- ознайомляться з міжнародним і вітчизняним досвідом підтримки таких дітей і їхніх сімей волонтерами;
- сформують навички співпраці з органами державної влади;
- набудуть волонтерського досвіду щодо психологічної та матеріальної підтримки тих, хто цього потребує;
- активізують громаду у пошуку ресурсів для допомоги

- дітям з обмеженими можливостями та їхнім сім'ям;
- налагодять довготривалі контакти із сім'ями, що виховують дітей з обмеженими можливостями.

Термін виконання: 01.12.2013–01.04.2014 рр. (4 місяці)

Партнери проекту: міська (районна) рада; управління освіти і науки; батьківський комітет школи, ЗМІ.

2.3. ЗАХОДИ ПРОЕКТУ:

- створення спільних гуртків за інтересами для здорових дітей та дітей з особливими потребами для соціалізації дітей-інвалідів та розкриття їхніх нахилів і талантів;
- налагодження дистанційної освіти учнів з особливими потребами за допомогою комп'ютерних технологій, учителів-тьюторів та учнів-волонтерів;
- створення сімейного клубу “Ми разом”.

III. РЕЗУЛЬТАТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ.

3.1. ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ:

- створення інтегрованого освітнього середовища;
- сприяння інтеграції осіб з обмеженими можливостями у відкритий соціальний простір;
- забезпечення освітніх потреб учнів з обмеженими можливостями, які реалізуються шляхом використання дистанційної освіти;
- залучення дітей з особливими потребами до роботи в гуртках та їхніх сімей до сімейного клубу “Ми разом”;
- надання правової, психологічної, педагогічної допомоги батькам дітей з обмеженими можливостями;
- запровадження у практику діяльності закладу індивідуальних консультацій, психологічного супроводу сімей, які виховують дітей з особливими потребами.

3.2. ВПЛИВ ПРОЕКТУ НА МІСЦЕВУ ГРОМАДУ.

Гуртування громади; підвищення правової і педагогічної культури батьків, що виховують дітей з обмеженими можливостями; інтеграція дітей з обмеженими можливостями у середовище ровес-

ників та організація для них змістовного дозвілля за інтересами.

3.3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОЕКТУ.

Досвід може бути поширений на інші учнівські та територіальні громади.

Методичні поради для організаторів та учасників проекту.

Необхідно:

- 1) визначити коло потенційних учасників волонтерської діяльності та забезпечити усвідомлення ними актуальності проблеми допомоги дітям з обмеженими можливостями;
- 2) сформувати ініціативну групу зі створення волонтерського загону;
- 3) повідомити про свої наміри адміністрацію школи та батьків;
- 4) поділитися планами з місцевими соціальними службами;
- 5) скласти (або отримати у відповідних службах) списки дітей з обмеженими можливостями;
- 6) спланувати діяльність волонтерського загону (визначити основні етапи, терміни, розподілити ролі);
- 7) підібрати нормативні матеріали, які регулюють у правовому полі проблему дітей з обмеженими можливостями (бажано за допомогою вчителя з основ правознавства);
- 8) провести в школі та громаді опитування щодо ставлення оточуючих до дітей з особливими потребами і їхніх сімей, можливостей реалізації їхніх прав;
- 9) за попередньою домовленістю і з їхнього дозволу відвідати такі сім'ї і познайомитись з дітьми з обмеженими можливостями, з'ясувати їхні потреби;
- 10) розробити заходи на підтримку дітей з обмеженими можливостями та їхніх сімей; визначити відповідальних.

Основними видами підтримки можуть бути: допомога у вирішенні побутових проблем; організація спільного дозвілля; навчання комп'ютерної грамоти тощо.

5.3. Проект «ЗАСВІТИ РІЗДВЯНУ ЗІРКУ!»

I. ОПИС ПРОЕКТУ.

1.1. ВИЗНАЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ.

На основі досліджень актуальних місцевих проблем та життя громади встановлено, що діти з фізичними обмеженнями, які проживають у районі, великою мірою ізольовані від суспільства і не мають можливості повноцінно розвиватися та інтегруватися в суспільство.

Відтак, представниками шкільного волонтерського центру проведено дослідну роботу з метою збору бази даних та вивчення проблем життя дітей-інвалідів. На основі зібраних відомостей розроблено стратегію надання адресної допомоги дітям-інвалідам, що навчаються вдома.

Учасники проекту: волонтерський центр, учнівське самоврядування, батьки, соціальний педагог, шкільна медична служба, волонтери, творча група вчителів.

II. СТРУКТУРА ПРОЕКТУ.

2.1. МЕТА ПРОЕКТУ: допомога дітям з обмеженими фізичними можливостями.

2.2. ЗАВДАННЯ ПРОЕКТУ:

1. Допомога у розв'язання проблеми ізоляції дітей з обмеженими фізичними можливостями.
2. Організація змістовного дозвілля дітей з обмеженими фізичними можливостями.
3. Активізація участі громадськості у вирішенні проблем дітей з обмеженими фізичними можливостями.

III. ОПИС ДІЯЛЬНОСТІ.

3.1. ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ.

Перелік заходів:

- 1 етап – вивчення актуальних проблем місцевої громади та

вибір проблеми для вирішення (проблема дітей з обмеженими фізичними можливостями):

- опитування місцевих жителів, учителів, учнів;
- моніторинг інформації в інтернет-просторі.

2 етап – дослідження обраної проблеми. Збір інформації.

3 етап – аналіз інформації. Вибір шляхів розв’язання проблеми.

4 етап – розв’язання проблеми (проведення акцій, свят, привітань, привернення уваги громадськості до долі маленьких дітей з обмеженими можливостями):

- збір макулатури (отримані кошти передані центру волонтерів);
- проведення шкільної акції “Подаруй усмішку дитині» (збір коштів на подарунки дітям з обмеженими фізичними можливостями);
- акція “Свято в кожен дім” (привітання дітей з обмеженими фізичними можливостями до дня Святого Миколая);
- організація і проведення свята Нового року для дітей з обмеженими фізичними можливостями міста і району учнями-старшокласниками, активом учнівського самоврядування;
- привітання дітей з обмеженими фізичними можливостями з Різдом Христовим;
- організація шефської допомоги дітям з обмеженими фізичними можливостями, які залишилися без материнської опіки.

5 етап – підготовка до презентації проекту.

6 етап – презентація проекту.

7 етап – підсумок. Оцінювання своїх дій.

3.2. РЕЗУЛЬТАТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ.

1. Надано допомогу дітям-інвалідам.
2. Створено доброзичливу радісну атмосферу в кожній оселі, в душі кожного, хто потребував допомоги, уваги та піклування.
3. Сформоване нове сприйняття учнями людей з обмеженими фізичними можливостями.
4. Підвищено самооцінку у дітей з обмеженими фізичними можливостями.

5.4. Проект «ТВОРИ ДОБРО»

I. ОПИС ПРОЕКТУ.

1.1. ВИЗНАЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ.

Найкраще середовище для розвитку та виховання дитини – сім'я, в якій панують гармонія, взаєморозуміння, любов. Проте сімейні проблеми та конфлікти, що виникають між дорослими, спричиняють значну кількість негативних явищ, найстрашніше з яких – сирітство.

Проект спрямований на надання адресної матеріальної допомоги вихованцям Будинку дитини, привернення уваги молоді та суспільства до проблем дітей, позбавлених батьківського піклування.

II. СТРУКТУРА ПРОЕКТУ.

2.2. МЕТА ПРОЕКТУ.

Привернення уваги суспільства до проблем дітей-сиріт та надання конкретної адресної допомоги вихованцям Будинку дитини і дітям-сиротам, що навчаються у школі.

Учасники проекту: учні 1–11-х класів.

Партнери проекту: батьки учнів, виконком міської ради, ЗМІ.

Проект реалізовано у співпраці з управлінням освіти та органами місцевої влади.

В межах проекту провадився збір коштів для надання допомоги дітям-сиротам шляхом виконання різних видів робіт (продаж печива, вітальних листівок, іграшок, виготовлених учнями; збір макулатури).

Також здійснювалася робота щодо підвищення ролі сім'ї у суспільстві, виховання в учнів почуття відповідального батьківства.

Перебіг проекту заплановано висвітлювати у ЗМІ.

III. ОПИС ДІЯЛЬНОСТІ.

3.1. ЗАХОДИ.

1. Проведення благодійної акція “Допоможемо дітям” з метою збору подарунків для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

2. Проведення благодійної акції в міському Будинку малюка “Свято для малюка», присвяченої дню Святого Миколая.
3. Проведення культурно-благодійної театралізованої акції для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у міському Будинку малюка.
4. Розроблення, виготовлення та презентація творчих робіт (стенгазет, листівок, фотокарток) щодо ставлення учнів до вирішення соціальних проблем суспільства (бездоглядність, сирітство тощо).
5. Написання учнями статей, які висвітлюють проблему сирітства та проведені школою заходи. Розміщення підготовлених статей на шкільному сайті, в інтернет-просторі та в місцевих друкованих засобах масової інформації.
6. Підбиття підсумків проекту та вручення нагород найактивнішим учасникам і партнерам проекту на святковому заході “Добро у наших серцях”.

3.2. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОЕКТУ:

- пошук спонсорів та організацій, які працюють на вирішення проблем дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- участь шкільної президентської ради у проведенні свята для вихованців дитячого будинку, присвяченого Дню захисту дітей;
- привернення уваги мешканців міста до проблем дітей, позбавлених батьківського піклування, за допомогою ЗМІ.

5.5. Проект «МИ – РАЗОМ!»

I. ОПИС ПРОЕКТУ.

1.1. ВИЗНАЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ.

У сучасному суспільстві достатньо велика увага приділяється адаптації людей з особливими потребами до навколишнього середовища. Водночас діти-інваліди у багатьох аспектах залишаються поза увагою. Особливо це стосується можливості спілкування зі

здоровими однолітками та оволодіння обома сторонами навичками взаємодії. Для здобуття такого досвіду школярі долучилися до роботи Соціального закладу для дітей та молоді з особливими потребами. Безпосереднє спілкування під час виготовлення святкових листівок та інших виробів стане саме тим підґрунтям, на якому будуватимуться подальші стосунки між учасниками, та створить умови для покращення взаєморозуміння.

II. СТРУКТУРА ПРОЕКТУ.

2.1. МЕТА: виховання у старших підлітків позитивного ставлення до дітей з особливими потребами, набуття усіма учасниками проекту навичок співпраці за принципом “рівний – рівному».

Учасники: учні 9–10-х класів Спеціалізованої школи № 296 з поглибленим вивченням іноземних мов м. Києва, класні керівники Савічева А. О., Мельник Л. І., соціальний педагог Падалка І. В., фахівці з hand made.

2.2. ЗАВДАННЯ ПРОЕКТУ:

1. Вдосконалити знання про доброчинність, відповідальність, взаємодопомогу.
2. Формувати в учнів толерантне та позитивне ставлення до дітей з особливими потребами.
3. Набути досвіду доброчинної діяльності.
4. Сформувати навички конструктивної взаємодії між школярами та дітьми з особливими потребами.
5. Створити умови для реалізації творчого потенціалу усіх учасників проекту.
6. Залучити дітей з особливими потребами до участі у загальношкільних заходах.

III. ОПИС ДІЯЛЬНОСТІ.

3.1. ЕТАПИ РОБОТИ:

1 ЕТАП: ПРОВЕДЕННЯ ТРЕНІНГУ “ШКОЛА СОЦІАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ”.

На цьому етапі було проведено тренінг (див. Розділ 3), у про-

цесі якого учні навчилися приймати спільні рішення, відстоювати власні позиції, знаходити компромісні рішення. Класні керівники також брали участь у тренінгу як рядові члени команди, що дало можливість більше згуртувати клас. За результатами тренінгу кожна група обрала собі напрям майбутньої роботи. Зокрема, проведено майстер-класи з виготовлення вітальних листівок для вихованців Соціального закладу для дітей та молоді з обмеженими можливостями Дарницького району м. Києва.

2 ЕТАП: РОЗПОДІЛ ОBOB'ЯЗКІВ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНИХ.

На цьому етапі з числа учнів було обрано координатора, який виконував організаційні функції – узгодження дій усіх учасників проекту, контроль за виконанням обов'язків іншими членами групи. Також були визначені відповідальні: за організацію майстер-класу для учасників групи з метою вдосконалення їхніх навичок; за закупівлю необхідних матеріалів для проведення майстер-класу для вихованців Соціального закладу; за підготовку презентації результатів проведеної роботи.

3 ЕТАП: ПРОВЕДЕННЯ МАЙСТЕР-КЛАСІВ З ВИГОТОВЛЕННЯ ЛИСТІВОК ДЛЯ ДІТЕЙ-ІНВАЛІДІВ.

Діти зібралися разом у приміщенні Соціального закладу. Вихованцям було запропоновано виготовити об'ємні вітальні листівки до Великодня з використанням техніки квілінгу.

4 ЕТАП:

4.1. ПРЕЗЕНТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ

4.2. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ:

Налагодження стосунків між здоровими дітьми та дітьми з особливими потребами. Полегшення процесу адаптації дітей-інвалідів до співжиття у соціумі. Розуміння підлітками тих проблем, які існують у їхніх ровесників з особливими потребами (деякі з них після проведеної роботи сказали: “Ми вважали, що у нас багато проблем, а тепер розуміємо, що у нас їх зовсім немає”). Проект дав можливість дітям з особливими потребами відчувати себе залученими до спільної роботи. Ця робота не була одноразовою акцією – співпраця між школою та Соціальним закладом триває.

РОЗДІЛ 6. ДОБРОЧИННА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ УКРАЇНИ ЯК ВИЯВ ПАТРІОТИЗМУ

*«Патріотизм – серцевина людини,
основа її активної позиції»*

*«Патріотичне виховання –
це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає,
робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка
формується»*

(В. О. Сухомлинський)

Патріотизм (від гр. *patriotes* – батьківщина) – як духовно-моральна та соціальна цінність характеризує ставлення людей до своєї країни та проявляється у певних діях і комплексі суспільних почуттів, що узагальнено називається любов'ю до своєї Батьківщини, її культури, національних морально-духовних цінностей. Саме тому у патріотичному вихованні підростаючих поколінь особливо актуальною постає проблема національної ідентичності. Адже ідентичність є складником структури національної самосвідомості і виявляє соціальну значущість існування людини, її поведінки і самотнього розвитку.

Найбільшою мірою на формування свідомості підростаючої особистості, її ідентичності впливають родина (родинне виховання) та освітній простір – завдяки їхнім впливам є унікальні можливості ненав'язливо, без пафосу розвивати у дитини усвідомлене відчуття себе як частини України і українського народу.

Педагогічною наукою і практикою розроблено різні методи і засоби патріотичного виховання. Але найбільший ефект дають

ті, що передбачають залучення кожного до конкретної соціально-ціннісної діяльності, спрямованої на творення та примноження багатства і краси своєї Вітчизни.

Патріотична діяльність передбачає захист інтересів рідного краю, народу і Батьківщини. У найбільш загальному вигляді вона охоплює:

- захист символів своєї Батьківщини;
- утвердження державності свого народу та готовність її відстоювати;
- участь у патріотичних заходах і справах на основі усвідомлення глибокого зв'язку з народом, турботи про його благо;
- збереження та примноження культури, традицій, звичаїв, обрядів рідної країни;
- дотримання вироблених народом моральних норм і правил, законів держави;
- вивчення історії свого роду, народу, прихильність до рідних місць.

Такі ж можливості надає і доброчинна діяльність, наповнена патріотичним змістом.

Соціальні випробування в Україні, пов'язані з подіями революції Гідності у 2013 році та фактами агресії Росії в Криму та на сході України з початку 2014 року, зумовили сплеск доброчинності як вияв патріотизму практично всіх верств населення, зокрема дітей і молоді.

Прикладами такої доброчинної діяльності стали, насамперед, захист та утвердження символів української держави, їх нове осмислення на основі національної ідентифікації (ототожнення) як складової Я-образу у структурі самосвідомості особистості щодо її соціальної ідентичності. Особливої цінності та популярності набули гімн, прапор, герб України, вишиванки – не як данина моді, а як спосіб національного самовираження і прийняття їх істинними символами національної гідності та єдності українців.

Патріотизм українців сягнув вищого рівня духовності у злитті, невід'ємності символів української держави з волонтерською

діяльністю, творенням Добра заради інших, менш захищених. Це свідчення високого рівня розвитку в українському суспільстві гуманістичної свідомості і культури підтримки нужденних.

Прикладами вияву патріотизму стали добродієнні акції та добродієнні проекти дітей і учнівської молоді, які здійснюються у всіх регіонах, великих і малих містах, у різних школах, позашкільних освітніх закладах та ВНЗ. Вони відбуваються з ініціативи школярів і студентів, визначаються високим рівнем творчого самовираження й презентації духовності України і українців та спрямовані на матеріальну і психологічну підтримку захисників України, як тих, що перебувають у зоні бойових дій, так і в лікувальних закладах, сімей загиблих. Така добродієнна діяльність означена державницьким і національним смислами, багатоаспектністю, турботою про забезпечення захисників Вітчизни всім необхідним – теплими речами, засобами захисту, медичними препаратами, книжками, психологічною підтримкою. У міру своїх можливостей і здібностей, але щиро, креативно, віддано, з бажанням підтримати діти і молодь проводять добродієнні ярмарки, збір макулатури, інші акції з метою збирання грошей для лікування поранених чи придбання ліків на фронт, в'яжуть теплі речі, маскувальні сітки, виготовляють обереги, пишуть листи, вірші, малюють малюнки, влаштовують для воїнів концерти – все заради перемоги, миру і цілісності України.

Прикладом добродієнної діяльності учнівської молоді стала всеукраїнська акція “Напиши листа солдату”, до якої долучилися школярі всіх регіонів України. Дитячі листи, малюнки та виготовлені ними маленькі символи тисячами відправлялися на фронт з різних регіонів України. Для воїнів, за їхніми словами, ці подарунки завжди були особливо очікуваними і стали справжніми оберегами, які вони носили біля серця. Ось окремі приклади такої добродієнності:

*Лист учня 2-го класу однієї з луганських шкіл
українському солдатові:*

“Я народився в чудовій країні – Україна – в місті Луганськ. Я дуже люблю своє місто. Зараз там йде війна, лунають вибухи, страждають діти, гинуть мирні люди. Я дуже хвилююся за своє місто. Моє велике бажання – щоб якнайшвидше закінчилася війна.

Всі діти України хочуть миру, щоб не гинули їхні батьки.

Ми з матусею були в Лаврі і молимося за мир в нашій країні. Кожному з нас необхідно робити добрі вчинки, допомагати своїй рідній країні та любити один одного”.

Пилип

Учень 4 “В” класу Херсонської гімназії № 1 Леонід Сіренко за гроші, зібрані на день народження, разом із бабусею купив берці для бійця і передав їх волонтерам, щоб вони доставили їх у зону АТО. Почав збирати гроші на бронезилет.

Прикладом патріотизму стала спільна добродійна акція дитячого хореографічного ансамблю “Калинонька” з м.Ніжина Чернігівської області (керівник – заслужений діяч культури України В.М.Кирилюк) і майбутніх соціальних педагогів з факультету психології та соціальної роботи (декан – А.І.Конончук) Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. До Дня Танкіста для військових 1 окремої гвардійської танкової бригади тактичної групи “Північ” вони підготували концерт, який відбувся у польових умовах. Військовим також було подаровано обереги, листи моральної підтримки.

З великою пошаною до такої духовної місії дітей і молоді України, на підтвердження їхньої патріотичної добродійної діяльності ми включаємо до книги фотофакти: нехай вони слугують як стимулом, так і прикладом для інших та подальшого розвитку добродійності і патріотизму в українському суспільстві.

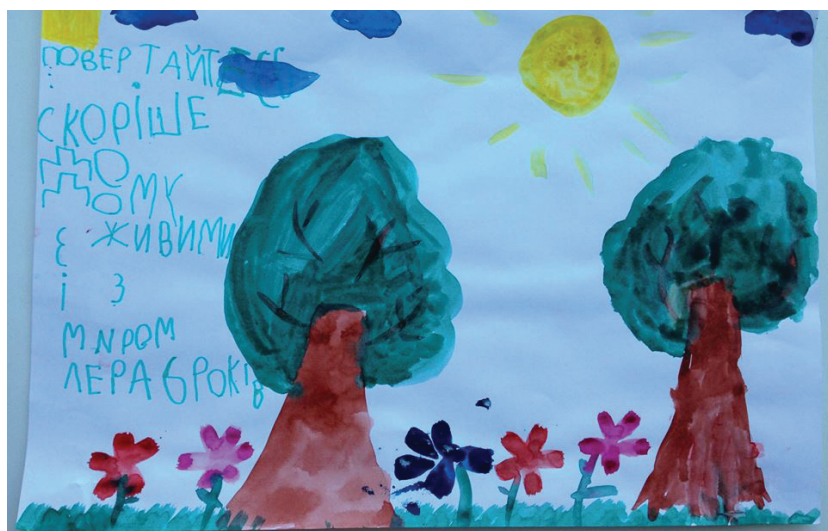

На світлинах зображені учасники дитячого хореографічного ансамблю “Калинонька” м. Ніжина, майбутні соціальні педагоги з факультету психології та соціальної роботи Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, школярі з Київської області.

Літературні джерела:

1. Алексеєнко Т. Ф. Соціальна поведінка особистості і групи: мотиви, моделі, особливості розвитку / Т. Ф. Алексеєнко // Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал : матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2012 рік / [за ред. О. В. Сухомлинської, І. Д. Беха, Г. П. Пустовіта, О. В. Мельника]. – Івано-Франківськ : НАІР, 2013. – Вип. 3. – С. 26–33 .
2. Алексеєнко Т. Ф. Соціальна ініціатива особистості: потенційні можливості й ризики / Т.Ф. Алексеєнко // Розвиток соціальних ініціатив студентської молоді : мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф., 04.04.2013 р., Дніпропетровськ / під ред. В. В. Ватагіної. – Дніпропетровськ : ДМТ, 2013. – С. 22 – 29.
3. Алексеєнко Т.Ф. “Я” + “Інші”. Виховний потенціал шкільного середовища і добродійної групової діяльності школярів”. метод. рекомендації. // Шкільний світ. — 2012. — № 46. — С.3-7.
4. Всеобщая декларация добровольчества / XVI Всемирная конференция добровольцев Международной ассоциации добровольческих усилий (IAVE), Амстердам, январь, 2001. – [Электронный ресурс]. – http://www.volunteer.ru/5/1/5_1_dekl1.htm.
5. Давай сделаем проект! Путеводитель по проектному менеджменту / [под редакцией З. Лукьяновой, О. Ивановой, М. Долгих, З. Деринг]. – [3-е изд.]. – Пермь., 2007. – 200 с.
6. Данілова А.П. Педагогічна підтримка соціальної ініціативи студентської молоді у проектній діяльності НУО місцевого рівня : дис... канд. пед. наук : 13.00.05 / Альона Петрівна Данілова – К., 2013. – 283 с.
7. Данілова А.П. Соціальний проект як засіб формування та розвитку ініціативності учнівської молоді / А.П.Данілова // Теоретико-методологічні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, – 2013. – Вип. 17, кн. 1. – С. 237-247.
8. Дизайн проектов / [Нечаев В. Д., Огнев А. С., Максименкова М. В. и др.]. – М. : МГТУ им. М. А. Шолохова, 2009. – 103 с.

9. Євтіхов О.В. Тренінг лідерства: Монографія / О.В. Євтіхов. – СПб. : Речь, 2007. – 256 с.
10. Крыгина Н. В. Фандрайзинг некоммерческой организации: [методические материалы] / Н. В. Крыгина. – М. : Московский Дом общественных организаций, ГЭИТИ, 2005. – 106 с.
11. Кузнецова И. В. Обучение социальному проектированию. Материалы Международного проекта “АСТ! Действуй!” / И. В. Кузнецова, Т. Г. Никулина, Т. В. Сватенко. – М., 2007. – 216 с.
12. Крыгина Н. В. Фандрайзинг некоммерческой организации: [методические материалы] / Н. В. Крыгина. – М. : Московский Дом общественных организаций, ГЭИТИ, 2005. – 106 с.
13. Типове Положення про Школу волонтерів центру соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді / Наказ Міністерства України у справах сім’ї, молоді та спорту від 30.01.2006 № 204.
14. Учебное пособие по разработке и реализации социальных проектов (для практиков и тренеров) / составитель Н. В. Крыгина. – М. : Фонд социального развития и охраны здоровья “ФОКУС-МЕДИА”, 2007. – 195 с.

Навчальне видання

ДОБРОЧИННА ДІЯЛЬНІСТЬ ШКОЛЯРІВ

Алексєєнко Тетяна Федорівна,
Данілова Альона Петрівна,
Конончук Антоніна Іванівна,
Куниця Тетяна Юріївна

Під. заг. ред. Алексєєнко Тетяни Федорівни

Підписано до друку 24.06.2015 р. Формат 60х84/16
Папір офс. Гарнітура Times. Ум. др. арк. 6,1 Обл.-вид. арк. 9,2
Тираж 300 прим. Зам. № 1043

Видавець ПП Лисенко М.М.
м. Ніжин, вул. Шевченка, 20.
Тел.: (04631) 9-09-95; (067) 4412124
E – mail: milanik@land.ru

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 2776 від 26.02.2007 р.